

สรุปเสวนาโต๊ะกลม
ระดมความเห็นและเสนอแนะต่อการปรับปรุงประสิทธิภาพ
ระบบเฝ้าระวังผลกระทบจากกิจการเหมืองแร่

วันที่ 5 กรกฎาคม 2567 เวลา 9.00 – 12.00 น.
ณ ห้องสถานเสวนา สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ร่วมจัดโดย

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
โครงการประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน กรณี เหมืองแร่ทองคำอัครา
มูลนิธิเครือข่ายพัฒนาศักยภาพผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ (ม.คศน.)
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

ผู้เข้าร่วม

ลำดับ	ชื่อ สกุล	หน่วยงาน
1	นางศยามล ไกยูรวงศ์	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)
2	ดร.พิมพ์รภัช ดุษฎีอิสริยกุล	ผู้จัดการโครงการมูลนิธิฟรีดิช เนามัน ประเทศไทย
3	นายบัณฑิต หอมเกษ	นักวิชาการสิทธิมนุษยชนชำนาญการ สำนักงาน กสม.
4	นายสุรพล อุดมพรวิรัตน์	เลขาธิการสภาการเหมืองแร่
5	นายสาโรจน์ เจียรักสุวรรณ	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กองประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6	มโนรัตน์ ฤทธิเต็ม	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ กรมควบคุมมลพิษ
7	นางสาวพนิตา เจริญสุข	นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการพิเศษ กองประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ กรมอนามัย
8	นายประหยัด เคนโยธา	นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ กองโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค
9	นางสาวเพ็ญโฉม แซ่ตั้ง	ผู้อำนวยการมูลนิธิบูรณะนิเวศ
10	ดร.วิสาข์ สุพรรณไพบูลย์	คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
11	อ.ดร.อาภา หวังเกียรติ	วิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
12	นางสาวอุไรวรรณ สถิตย์พงษ์	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่
13	นางสาวกนกรัตน์ เมฆกวาง	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่
14	อ้อมจันทร์ วงศ์สดสาย	สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส
15	นายชูพงษ์ วิเศษจินดาวัฒน์	ผู้จัดการทั่วไป บจก. ไทยคาลิ จำกัด
16	นางสาวเกศสุดา ตันเกียรติ์สกุล	เจ้าหน้าที่ประสานงานผู้บริหารระดับสูง บจก. ไทยคาลิ จำกัด
17	สุทธิเกียรติ คชโส	มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม

ลำดับ	ชื่อ สกุล	หน่วยงาน
18	นางจรรุภา พานิชภักดิ์	นักวิจัย โครงการวิจัยการเฝ้าระวังผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน กรณีเหมืองแร่ทองคำอัครา
19	รัชชานนท์ มงคล	ผู้ควบคุมงาน บมจ. ทีพีไอ โพลีน
20	นายอิทธิพล ชูรินทร์	ผู้จัดการแผนกเหมือง 4 บมจ. ทีพีไอ โพลีน
21	นางสาวอรนิต นิตชะโรจน์	(แทน) ผอ.กองจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ
22	นางสาวสมพร เพ็งคำ	นักวิจัย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
23	นางมณีรัตน์ มิตรปราสาท	ที่ปรึกษา กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
24	นายแพทย์ขวัญฤประชา เชียงไชยสกุลไทย	สำนักวิชาการ กระทรวงสาธารณสุข
25	นายธีระพล ติชยาธิคม	หัวหน้ากลุ่มงานคุ้มครองสิทธิมนุษยชน 1 (สคส. 1)
26	นางสาวกมลชนก วีระนาวิณ	นักวิชาการสิทธิมนุษยชนชำนาญการพิเศษ (สคส.1)
27	นางสาวประติชญา หนูฉิ่ง	นักวิชาการสิทธิมนุษยชนปฏิบัติการ (สคส.1)
28	นายศราวุธ จากโพชน์	นักวิชาการสิทธิมนุษยชนปฏิบัติการ (สคส.1)
29	นายสัมฤทธิ์ ปลายชัยภูมิ	นักวิชาการสิทธิมนุษยชนปฏิบัติการ (สคส.1)
30	นายวรวัฒน์ ศิริสุข	พนักงานวิชาการสิทธิมนุษยชน (สคส.1)
31	นางสาวนันท์िता มณีสว่าง	พนักงานวิชาการสิทธิมนุษยชน (สคส.1)
32	น.ส.ลมิตา เขตชัน	ผู้ประสานงานโครงการวิจัย (สวรส.)
33	น.ส.อภิญา กาตขุนทด	ผู้ช่วยนักวิจัย โครงการวิจัย (สวรส.)
34	นางสาวประภัสสร ปานป้อมเพชร	นักวิชาการสิทธิมนุษยชนชำนาญการ สำนักงาน กสม.
35	นางสาวกนิษฐา เทียมดวงแข	เจ้าหน้าที่จัดการงานทั่วไป สำนักงาน กสม.

เปิดเสวนา

ศยามล ไกรยูรวงศ์ - กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ปัญหาจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ยังคงไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ จากสถานการณ์และสภาพปัญหาการร้องเรียนอย่างต่อเนื่อง ทำให้หน่วยงานต่างๆ ต้องร่วมกันหาปัญหาและทางออกของปัญหาอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ต้นทางจนถึงกระบวนการเฝ้าระวังผลกระทบจากกิจการเหมืองแร่ และการลดความเสี่ยง รวมถึงการเยียวยาฟื้นฟูที่กำลังเกิดขึ้นในหลายพื้นที่ที่มีการใช้ขบประมาณแผ่นดินอยู่จำนวนมาก นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดของกรมควบคุมมลพิษด้านการจัดการมลพิษ ปัญหาด้านสุขภาพที่หน่วยงานด้านสาธารณสุขยังขาดงบประมาณในการเฝ้าระวัง การทำ baseline data และยังขาดงบประมาณในการช่วยเหลือเยียวยาเมื่อประชาชนเกิดผลกระทบด้านสุขภาพ ซึ่งถือเป็นปัญหาสังคมที่มีความรุนแรงอย่างมาก จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนจำเป็นต้องมีความเข้าใจในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบ ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนมีความสามารถในการจัดการตนเอง รวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่ต้องหาแนวทางเข้าไปสนับสนุนการจัดการพื้นที่และการฟื้นฟูในระยะยาวอนาคต ซึ่งอาจต้องดำเนินการจากการแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบ ผลจากการรับฟังครั้งนี้ กสม. จะนำข้อมูลเข้าสู่การจัดทำความเห็นและข้อเสนอแนะต่อพระราชบัญญัติแร่ รวมทั้งกฎระเบียบ ซึ่งครบ 5 ปี สำหรับการประเมินผลกระทบทางกฎหมาย จากความร่วมมือของสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข กสม. หวังว่าจะได้รับความร่วมมือทางวิชาการจากนักวิชาการที่มีองค์ความรู้ และนำองค์ความรู้ด้านวิชาการนี้ไปใช้พัฒนาเชิงระบบเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่

สถานการณ์และแนวโน้มการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากกิจการเหมืองแร่

บัณฑิต หอมเกษ – คณะทำงานสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สถานการณ์การร้องเรียนจากกิจการเหมืองแร่ต่อ กสม. ยังคงมีมาอย่างต่อเนื่อง แต่จะแตกต่างกันออกไปในแต่ละปี ทั้งนี้ จำนวนเรื่องร้องเรียนที่เกิดขึ้นไม่ได้สะท้อนสถานการณ์ของประเทศทั้งหมด ซึ่งอาจมีปัจจัยบางอย่างที่ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นและลดลงของเรื่องร้องเรียน โดยมีแนวโน้มลดลงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 ซึ่งมีการแก้ไขและบังคับใช้กฎหมาย พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2560 เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังไม่สามารถสรุปได้ว่ามาจากการแก้ปัญหาด้านกฎหมายโดยตรง ซึ่งอาจเกิดจากการเพิ่มขึ้นของกลไกหรือช่องทางการร้องเรียนอื่นๆ หรือสถานการณ์ต่างๆ ที่ดีขึ้น

จากข้อมูลการร้องเรียนและการตรวจสอบของ กสม. พบ 2 ประเด็นที่เป็นปัญหาหลักๆ ได้แก่

1) สิทธิเชิงกระบวนการ: เกิดขึ้นในกรณีที่โครงการเริ่มเกิดหรือมีการต่อขยายโครงการที่ต้องมีกระบวนการรับฟังความคิดเห็น ทำให้เกิดประเด็นร้องเรียนเรื่องการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน และการปกปิดข้อมูล, การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบปัญหาเรื่องการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ครอบคลุม การแจ้งเวลาการประชุมแบบกระชั้นชิด การไม่นำผลการรับฟังความคิดเห็นไปพิจารณา, และการ

เข้าถึงความเป็นธรรมและการเยียวยา เกี่ยวข้องกับการร้องเรียนเรื่องผลกระทบโดยได้รับการตอบสนองต่อเรื่องร้องเรียนที่ล่าช้าจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การไม่ได้รับการเยียวยาและล่าช้า

2) ผลกระทบ: เป็นกรณีที่เหมืองเกิดขึ้นและดำเนินกิจการแล้วและทำให้เกิดผลกระทบ ได้แก่ การปนเปื้อนสารเคมีที่เกิดจากเหมืองสู่แหล่งทรัพยากร เช่น แม่น้ำ พื้นที่การเกษตร ฝุ่นบนถนน, ข้อร้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับข้อกังวล เช่น พื้นที่เหมืองอยู่ใกล้กับชุมชนหรือโบราณสถาน การได้รับประสบการณ์ที่ไม่ดีจากชุมชนอื่นที่มีกิจการเหมืองแร่เกิดขึ้น

สำหรับประเด็นด้านผลกระทบและการเยียวยา ปัญหาที่สำคัญที่ต้องร่วมกันแก้ไขคือการทำอย่างไรให้ระบบเฝ้าระวังติดตามผลกระทบมีประสิทธิภาพ เพื่อลดผลกระทบ ลดความสูญเสียและงบประมาณที่ต้องใช้ในการเยียวยา ซึ่งหากระบบเฝ้าระวังมีประสิทธิภาพก็จะสามารถป้องกันและลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้ โดยต้องศึกษาถึงพื้นฐานของกฎหมายเกี่ยวกับระบบเฝ้าระวัง และบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สำหรับ พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2560 มีการเพิ่มเติมในแง่ของการเฝ้าระวังซึ่งแตกต่างจาก พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2510 เช่น การกำหนดให้ผู้ขอสัมปทานต้องมีเอกสารและแผนเกี่ยวกับการติดตามเฝ้าระวังผลกระทบทั้งในระหว่างการดำเนินกิจการและหลังปิดกิจการ รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในการเข้าไปตรวจสอบ นอกจากนี้ การเฝ้าระวังในมิติอื่น ใน พ.ร.บ. ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมเดิม (พ.ศ. 2535) ที่เป็นการติดตามเฝ้าระวังมาตรการตามการทำ EIA ก็ยังคงมีการดำเนินการอยู่ภายใต้การทำงานของ สผ. และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงบทบาทของกรมควบคุมมลพิษในการเฝ้าระวังติดตามผลกระทบด้านมลพิษ บทบาทของหน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานด้านสาธารณสุขต่างๆ กรมอนามัย โรงพยาบาลประจำตำบล ผู้ดำเนินการหรือผู้ขออนุญาต และสภามหาเมืองแร่ที่เข้ามามีบทบาทตามกฎหมายใหม่ และสำคัญที่สุดคือชุมชนและประชาชนในพื้นที่ ผู้มีส่วนได้เสียที่ได้รับผลกระทบจากการประกอบกิจการ ซึ่งมีบทบาทในทางกฎหมายอยู่บ้าง แต่ยังคงไม่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนในเชิงระบบ รวมถึงภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชนและภาควิชาการ ที่อาจจะไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง แต่เป็นผู้ที่มีความสนใจหรือเป็นผู้ที่ถูกรังอกจากชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือ เหล่านี้ที่มีบทบาทในระบบเฝ้าระวัง อย่างไรก็ตาม ยังคงไม่เห็นความเชื่อมโยงในระบบ

สรุปประเด็นจากวงเสวนา

ดำเนินรายการโดย ดร.พิมพ์รัช คุชฎิสิริยกุล ผู้จัดการโครงการมูลนิธิฟรีดริช เนามัน ประเทศไทย

1. หน่วยงานภาครัฐ

1.1 สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) – กองประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

บทบาทของ สผ. ในการเฝ้าระวัง:

บทบาทของ สผ. เริ่มต้นจากกระบวนการพิจารณารายงาน EIA หลังจากที่ คชก. (คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงาน การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม) ได้พิจารณารายงาน EIA แล้ว หน่วยงานอนุญาตจะพิจารณาออกใบอนุญาตประกอบกิจการให้กับผู้ประกอบการ โดยต้องนำมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมมาเป็นเงื่อนไขในการอนุญาตตามกฎหมาย

ในส่วนของ การเฝ้าระวัง หลังจากที่ผู้ประกอบการได้รับอนุญาตประทานบัตรแล้ว ในระหว่างดำเนินโครงการจะต้องปฏิบัติตามมาตรการ โดยต้องเสนอมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามผลกระทบสิ่งแวดล้อม ให้เป็นไปตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยผู้ประกอบการจะยื่นรายงานผลกระทบไปที่หน่วยงานอนุญาต และหน่วยงานอนุญาตจะส่งต่อมาที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด (รายละเอียดตามประกาศกระทรวงฯ) จากนั้นจะยื่นมาในระบบของ สผ. โดย สผ. มีหน้าที่ตรวจสอบว่ามีโครงการใดบ้างที่รายงาน EIA ได้รับความเห็นชอบและมีการยื่นเข้ามาในระบบ ปฏิบัติตามมาตรการฯ ครบ/ไม่ครบ หรือมีข้อสังเกตประการใด และแจ้งไปที่หน่วยงานอนุญาต กรณีที่ผู้ประกอบการไม่มีการเสนอรายงานจะได้รับบทลงโทษตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม

การติดตาม ตรวจสอบ และเฝ้าระวังของ สผ.: ปัญหาความไม่เพียงพอของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน ทำให้ไม่สามารถลงพื้นที่ติดตามตรวจสอบและเฝ้าระวังการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมของผู้ประกอบการได้ โดยในปัจจุบันดำเนินการส่งเสริมสถานประกอบการให้ปฏิบัติตามมาตรการ โดยการให้รางวัล “EIA awards” และมีการสุ่มตรวจบ้างตามงบประมาณที่ได้มา

ข้อมูลพื้นฐานด้านสุขภาพในรายงาน EIA: ข้อมูลพื้นฐานในรายงาน EIA จะเป็นข้อมูลการตรวจวัดทางกายภาพ ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ เสียง หรือน้ำใต้ดินที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิซึ่งจัดเก็บโดยบริษัทที่ปรึกษาด้านสิ่งแวดล้อมที่ได้รับใบอนุญาต แต่ในส่วนของข้อมูลพื้นฐานด้านสุขภาพจะเป็นเพียงข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากสถานีอนามัยในชุมชน และข้อมูลสมรรถภาพการได้ยิน สมรรถภาพของปอดเพื่อให้ออดคล้องกับปัจจัยทางกายภาพ

การเข้าถึงข้อมูลรายงาน EIA: ปัจจุบันมีการส่งเสริมให้เป็นระบบดิจิทัล ทาง สผ. จึงได้พัฒนาระบบ Smart EIA ซึ่งจะเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลรายงาน EIA ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา ส่วนรายงานฉบับเก่ากว่าสามารถติดต่อขอข้อมูลได้ที่ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของ สผ.

ข้อมูลพื้นฐาน (Baseline data) ในรายงาน EIA: ปัจจุบันในรายงาน EIA มีข้อมูลการตรวจวัดพื้นฐานในด้านสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว แต่ยังคงมีปัญหาด้านความเพียงพอและความน่าเชื่อถือของข้อมูลอยู่ และหลังจากที่มีการปรับปรุง พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2560 นั้น กฎหมายได้กำหนดให้ต้องมีการทำข้อมูล baseline data ลงไปในรายงาน EIA ด้วย ซึ่งยังคงต้องพิจารณาต่อว่าจะออกมาในลักษณะใด

1.2 กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่

บทบาทของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ในการเฝ้าระวัง:

ระบบเฝ้าระวังในปัจจุบัน แบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่

1) ก่อนการประกอบกิจการ: เป็นขั้นตอนก่อนการอนุญาต มีการเฝ้าระวังระบบสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ขั้นตอนการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ประกอบไปด้วยการติดตาม ตรวจวัด และรวบรวมข้อมูลเป็นรายงานการประเมินเบื้องต้นของพื้นที่ก่อนการประกอบกิจการ เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาอนุญาต กรณีเป็นกิจการเหมืองประเภทที่ 3 (ขนาดใหญ่) ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมระดับสูง ตามประกาศกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ได้กำหนดให้ผู้ประกอบการจัดทำข้อมูลพื้นฐาน (Baseline data) ที่ประกอบด้วยข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม, สุขภาพ, และสังคม โดยประมวลผลออกมาในรูปแบบรายงานเพื่อให้กรมฯ พิจารณาก่อนจะดำเนินการในขั้นตอนการอนุญาตประกอบกิจการต่อไป

2) ระหว่างประกอบกิจการ: โดยปกติผู้ประกอบการจะมีการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังมีเรื่องเงื่อนไข ที่เป็นเงื่อนไขนอกเหนือจากราชการที่ทางกรมฯ ได้กำหนดไว้ก่อนการอนุญาตซึ่งจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละราย โดยหลักๆ ที่จะต้องทำคือ การตรวจวัดสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ การตรวจวัดด้านสุขภาพของชุมชนโดยรอบและพนักงาน การเฝ้าระวังกรณีเป็นกิจการที่มีความเสี่ยงด้านสุขภาพและเป็นอันตราย จะใช้ระบบการเฝ้าระวังแบบไตรภาคี เป็นรูปแบบคณะกรรมการที่จะดำเนินการในการติดตามตรวจสอบเฝ้าระวัง โดยประกอบไปด้วย องค์กรภาครัฐส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น, ชุมชน และผู้ประกอบการ

3) หลังการประกอบกิจการ: ภายหลังจากการประกอบกิจการ ผู้ประกอบการจะต้องทำการดูแลรักษาพื้นที่ โดยให้ดำเนินการตามแผนฟื้นฟูที่ได้กำหนดเอาไว้ตั้งแต่ต้นก่อนการพิจารณาอนุญาต นอกจากนี้จะมีบางพื้นที่ได้มีการกำหนดให้มีการติดตามเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่องหลังปิดหรือหยุดกิจการ

การเฝ้าระวังด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ: เช่น เสียง และการสั่นสะเทือน ได้ดำเนินโครงการการเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง มีการกำหนดพื้นที่ กรณีที่เป็นพื้นที่อ่อนไหว หรือพื้นที่หมู่เหมือง โดยทำการตรวจวัดบริเวณที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบโดยรอบซึ่งมีการดำเนินการต่อเนื่องทุกปี

การรายงานผลการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม: ได้มีการถ่ายโอนหน้าที่ให้กับ อปท. (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ซึ่งจะมีการตรวจประเมินผู้ประกอบการที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบ

และรายงานผลการประเมินมาที่กรมฯ โดยที่กรมฯ จะทำการประเมินข้อมูลในส่วนของการตรวจวัดทางกายภาพภาคสนามและผลการประเมินของ อปท. ร่วมกัน

การสร้างเครือข่ายประชาชน: เป็นเครือข่ายที่มีบทบาทหน้าที่ในการติดตามเฝ้าระวัง โดยมีระบบช่องทางให้เครือข่ายได้รายงานให้กับกรมฯ กรณีเกิดประเด็นปัญหาในพื้นที่ สำนักงานเขตจะทำหน้าที่เป็นหน่วยงานด้านหน้าในการตรวจสอบเบื้องต้น ก่อนที่กรมฯ จะเข้าไปดำเนินการต่อ ในกรณีที่ต้องอาศัยอำนาจส่วนกลางในการจัดการ

การเยียวยากรณีเกิดเหตุ: ปัจจุบัน พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2560 มีการกำหนดให้ผู้ประกอบการมีการวางหลักประกันเพื่อการฟื้นฟู ซึ่งจะครอบคลุมไปถึงการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองด้วย โดยวงเงินจะแตกต่างกันออกไปตามประเภทของเหมือง เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ประชาชนได้รับผลกระทบ กรมฯ สามารถนำเงินในส่วนนี้ออกมาใช้เป็นการเร่งด่วนก่อนได้ และผู้ประกอบการต้องมีหน้าที่นำเงินมาเติมเข้าไปในกองทุนให้ครบอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังมีกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ที่คณะกรรมการมวลชนสัมพันธ์ ชุมชนและประชาชน และองค์กรในท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกองทุนและใช้จ่ายเงินให้ต่อบัณฑิต ประสงค์ของกองทุนฯ

การฟื้นฟูพื้นที่: ปัจจุบัน กรมฯ กำลังขับเคลื่อนกระบวนการฟื้นฟูอย่างจริงจัง ซึ่งอาจต้องใช้เวลา

1.3 กรมอนามัย – กองประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ

บทบาทของกรมอนามัยในการเฝ้าระวัง:

การเฝ้าระวังช่องทางการรับสัมผัสก่อนเข้าสู่ร่างกาย เชื่อมโยงระหว่างสิ่งแวดล้อมและคน เน้นไปที่ระบบห่วงโซ่อาหาร โดยเฉพาะน้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคของประชาชน และพืชผัก โดยมีการออกแบบระบบเฝ้าระวัง ยกตัวอย่างระบบเฝ้าระวังกรณีเหมืองทอง เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2553 โดย 1) มีการใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากรายงาน EIA ด้านสุขภาพของประชาชนเพื่อดูแนวโน้มการเกิดโรค 2) การเฝ้าระวังเชิงรุก ออกแบบการเก็บตัวอย่าง เน้นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน ร่วมกำหนดจุดเก็บตัวอย่าง โดยเฉพาะจุดที่ประชาชนมีความกังวล และ 3) เมื่อได้ผลการเฝ้าระวัง ดำเนินการสื่อสารความเสี่ยงให้กับกลุ่ม อสม. และประชาชนในพื้นที่ รวมถึงการจัดอบรมผู้ดูแลระบบประปา ในส่วนนี้ยังมีปัญหาเรื่องความเข้มแข็งของระบบ เนื่องจากเป็นระบบประปาหมู่บ้านที่ไม่มีผู้รับผิดชอบชัดเจน อยู่ในความดูแลของคณะกรรมการประปาหมู่บ้าน แต่คณะกรรมการประปาหมู่บ้านยังไม่ได้มีความเข้มแข็งในการดูแลระบบประปาให้มีประสิทธิภาพ, การสร้างความรอบรู้ให้กับประชาชนโดยการจัดอบรมการเฝ้าระวัง เช่น วิธีการดูค่าเฝ้าระวังลักษณะน้ำ และความเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำนั้นๆ, จัดทำคู่มือการเฝ้าระวังให้กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม จัดอบรมเจ้าหน้าที่สาธารณสุขด้านการประเมินความเสี่ยง 4) การจัดตั้งระบบเฝ้าระวัง เช่น มีการตรวจวัดปีละ 1-2 ครั้ง ซึ่งยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ โดยจากการแก้ไข พ.ร.บ. แร่ 2560 นี้เป็นต้นมา ทำให้มีกองทุนเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน หากมีกลไกส่งเสริมด้านงบประมาณของกองทุน จะเป็นประโยชน์ในหลายๆ พื้นที่ นอกเหนือจากการเฝ้าระวังในส่วนของการตรวจร่างกายแล้ว อาจจะสามารถขยาย

ไปถึงการเฝ้าระวังในห่วงโซ่อาหาร การเฝ้าระวังกลุ่มเสี่ยงที่ครอบคลุมมากขึ้น นอกจากนี้ ประเด็นเรื่องการต่ออายุประทานบัตรเหมืองแร่ ยังคงมีจุดอ่อนด้านการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

1.4 กรมควบคุมโรค – กองโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม

บทบาทของกรมควบคุมโรคในการเฝ้าระวัง:

การเฝ้าระวังด้านสุขภาพในปัจจุบันเป็นแบบ passive เนื่องจากประเด็นในการลงพื้นที่ที่จะเกี่ยวข้องกับข้อสั่งการและงบประมาณในการเฝ้าระวัง กรณีดำเนินการเฝ้าระวังผลกระทบในพื้นที่ที่ยังไม่เกิดผลกระทบนั้น งบประมาณสนับสนุนจะไม่เพียงพอ โดยในปัจจุบันมีกระบวนการเฝ้าระวังสุขภาพเชิง active อยู่ในจังหวัดเลย และกาญจนบุรี ดำเนินการตรวจสอบสุขภาพของประชาชนโดยใช้งบประมาณของกระทรวงสาธารณสุข หลังจากมีประกาศใช้ พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2560 ได้มีการใช้งบประมาณจากกองทุน อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดหลายอย่างคือ

- 1) ความยากลำบากของการได้มาซึ่งข้อมูล เช่น ข้อมูลด้านการตรวจวัดสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการออกแบบการเฝ้าระวังสุขภาพจำเป็นต้องใช้ข้อมูลด้านการตรวจวัดสิ่งแวดล้อมร่วมด้วย
- 2) การประเมินสาเหตุของผลกระทบ ยังขาดข้อมูลสถานะทางสุขภาพย้อนหลังในช่วงก่อนหรือระหว่างการก่อตั้งเหมืองแร่
- 3) กรณีการเฝ้าระวังด้านสุขภาพจากการประเมินรายงาน ERIA แต่ภายในเล่มรายงานไม่ได้มีการระบุถึงประเภทของสารมลพิษที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินกิจการของเหมืองแร่ประเภทนั้นๆ การเกิดโรคจากสารมลพิษนั้นๆ ผลกระทบต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น รวมไปถึงตัวบ่งชี้ที่ต้องเฝ้าระวัง มีเพียงการวิเคราะห์แบบคร่าวๆ เท่านั้น นอกจากนี้ ยังมีความยากของการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลของรายงาน EIA/ERIA ด้วย
- 4) งบประมาณที่ใช้ในการเฝ้าระวังสุขภาพสำหรับเหมืองแร่เก่า ปัจจุบันงบประมาณจากกองทุน ตาม พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2560 ไม่ได้ครอบคลุมถึงเหมืองแร่เก่า ซึ่งควรมีการแก้ไข

ปัจจุบัน กรมควบคุมโรคแบ่งการเฝ้าระวังออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) เฝ้าระวัง เป็นลักษณะของการพัฒนาหน่วยบริการที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีเหมืองแร่ โดยจะมีการจัดบริการด้านเวชกรรมสิ่งแวดล้อม แต่ยังคงอยู่ในช่วงการพัฒนา และ 2) เฝ้าระวัง การลงพื้นที่เพื่อการทำข้อมูลสถานการณ์สุขภาพของประชาชน อยู่ในช่วงของการเก็บข้อมูลนำร่องในบางพื้นที่ นอกจากนี้ ปัจจุบันมี พ.ร.บ. โรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเฝ้าระวังได้ถูกระบุไว้ในกฎหมายฉบับนี้ มีการระบุชื่อโรคใหม่ ได้แก่ โรคพิษตะกั่วและโรคจากฝุ่น PM_{2.5} ที่จะเข้ามาส่งเสริมในการออกแบบการเฝ้าระวังสุขภาพต่อไป

1.5 กรมควบคุมมลพิษ – กองจัดการกากของเสียอันตราย ส่วนมลพิษจากกากของเสียและสารอันตราย

บทบาทของกรมควบคุมมลพิษในการเฝ้าระวัง:

การกำหนดมาตรการการจัดการมลพิษ กรณีเกิดเหตุปนเปื้อน กรมฯ มีหน้าที่ในการประสานงานให้มีการฟื้นฟูและระงับมลพิษที่เกิดขึ้น รวมถึงประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีการจัดการปัญหามลพิษ โดยกรม

ควบคุมมลพิษจะดูแลการติดตาม ตรวจสอบและเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรณีเกิดเหตุร้องเรียน มีระบบรับเรื่องราวร้องทุกข์มลพิษด้านต่างๆ โดยตรงกับหน่วยงานกลางหรือหน่วยงานระดับภูมิภาค คือ สำนักงานสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษที่ 1-16 ยกตัวอย่างกรณีเหมืองแร่โปแตชที่จังหวัดนครราชสีมา สำนักงานสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษที่ 11 เป็นผู้รับผิดชอบ

สำหรับระบบการตรวจสอบเมื่อมีการร้องเรียน ประกอบด้วย 1) การประเมินพื้นที่ปนเปื้อน ได้แก่ การประเมินพื้นที่เบื้องต้น การประเมินพื้นที่อย่างละเอียด การฟื้นฟู และการติดตามระบบ 2) การประเมินค่าสินไหมทดแทน หรือความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 96 และ 97 พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535

ประเด็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ต้องมีการปรับปรุง:

- 1) การจัดการงบประมาณด้านการประเมินความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม**
- 2) ด้านกฎหมาย**

บทบาทของภาคประชาชน: ปัจจุบัน กรมฯ ได้รับเรื่องราวร้องทุกข์จากประชาชน กรณีเหมืองแร่อยู่บ่อยครั้ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบทบาทของประชาชนยังมีส่วนสำคัญ แต่กลไกของคณะกรรมการในสัดส่วนของภาคประชาชนยังมีค่อนข้างน้อย ดังนั้น การแก้ไขปัญหาคือ กำหนดให้มีสัดส่วนของภาคประชาชนเพิ่มมากขึ้น

การกำหนดขอบเขตการปนเปื้อน: กฎหมายบางส่วนยังกำหนดให้ขอบเขตการปนเปื้อนอยู่ภายในโรงงาน จึงอยากให้คำนึงถึงการปนเปื้อนภายนอก และการติดตามตรวจสอบของหน่วยงานที่รัศมี

- 3) การประเมินค่าความเสียหายและการเยียวยา** เนื่องจากกระบวนการพิสูจน์ข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์เป็นกระบวนการที่ใช้ระยะเวลาค่อนข้างนาน กลไกการพิสูจน์ความผิดของผู้ประกอบการและการเรียกร้องค่าเสียหายจึงล่าช้า จะทำอย่างไรให้กฎหมายสามารถสรุปได้ว่ามลพิษหรือความเสียหายนั้นเกิดจากโรงงานนั้นๆ แล้วจึงทำการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมในภายหลัง

1.6 อ้อมจันทร์ วงศ์สดสาย สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส – สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาฐานข้อมูลในการเฝ้าระวัง

1) งานนักข่าวพลเมือง และแพลตฟอร์ม c-site ที่ประชาชนสามารถรายงานข่าวสารเข้ามาได้เองโดยไม่ต้องรอนักข่าวที่จะต้องลงไปในพื้นที่นั้นๆ ส่งเสริมให้เกิดประชาธิปไตยด้านการสื่อสาร ประชาชนสามารถเฝ้าระวังตนเองได้ในชุมชน ปัจจุบัน มีการทำงานในการเก็บข้อมูลในโครงการเฝ้าระวังผลกระทบจากโรงไฟฟ้าหงสา เป็นการเก็บข้อมูลพื้นฐานในชุมชนโดยการทำงานร่วมกันกับหลายๆ หน่วยงาน เพื่อร่วมกันในการออกแบบระบบเฝ้าระวังและตัวชี้วัดทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม (ดิน น้ำ อากาศ ไม้ ปลา ข้าว) รวมไปถึงสุขภาพทางกายและทางใจ โดยมีการเก็บตัวอย่างส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการร่วมด้วย นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาและสังเกตตัวบ่งชี้เบื้องต้นทางสิ่งแวดล้อมร่วมด้วย เช่น ไส้คนหรือแมลงน้ำ เพื่อให้ชุมชนสามารถสังเกตข้อมูลเบื้องต้นได้เองนอกเหนือจากผลทางห้องปฏิบัติการที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญ ทำให้เกิดการดำเนินงานในภาพรวมร่วมกัน

2) การทำข้อมูลชุมชน ไม่ใช่บทบาทหน้าที่ของชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่หมายรวมไปถึงการเปิดเผยข้อมูลให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง โดยใช้ฐานข้อมูลแบบเปิด ที่ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่ใช่ในเชิงเทคนิคเพียงอย่างเดียว

2. หน่วยงานภาควิชาการและสถาบันการศึกษา

2.1 ดร. อภา หวังเกียรติ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ประเด็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ต้องมีการปรับปรุง:

1) การพิจารณาตั้งแต่ต้นทาง ประกอบด้วย 3 ประเด็น ได้แก่

(1) การพิจารณาความคุ้มค่า

(2) การมีส่วนร่วมของประชาชน ที่ยังคงถูกกีดกัน และ

(3) การเข้าถึงข้อมูล การเปิดเผยข้อมูล การสร้างระบบฐานข้อมูล โดยในรายงาน EIA ยังขาดข้อมูลด้านสุขภาพที่จะนำไปสู่ระบบการติดตาม รวมไปถึงกรอบการติดตามของระบบ EIA ที่ไม่มีความน่าเชื่อถือทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจในหน่วยงานราชการ

2) การแก้ไขปัญหาจะต้องมีการมีส่วนร่วมของประชาชน

3) หน่วยงานราชการต้องทำงานแบบบูรณาการ

3) ระบบติดตามแบบไตรภาคี ในภาคของการมีส่วนร่วมของประชาชน บุคคลที่เข้าร่วมยังไม่ใช้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบอย่างแท้จริง

2.2 ดร. วิสาข์ สุพรรณไพบุลย์ คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ประเด็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ต้องมีการปรับปรุง:

1) ความซับซ้อนของการตรวจวัดตัวบ่งชี้ทางชีวภาพ (Biomarker) และต้นทุนการวิเคราะห์ที่ถือเป็นช่องว่างของการทำระบบเฝ้าระวัง

2) การส่งต่อชุดความรู้ที่ต้องถ่ายทอดไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะสร้างฐานข้อมูลของระบบเฝ้าระวังที่มีความต่อเนื่อง เนื่องจากโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมไม่ได้เห็นผลในวันเดียว ซึ่งต้องอาศัยชุดข้อมูลที่ต้องเชื่อมโยงกับข้อมูลในมิติอื่นๆ

3) การสร้างความน่าเชื่อถือของหน่วยงานภาครัฐ ที่ต้องใช้ความจริงใจและการมีส่วนร่วม

4) การเฝ้าระวังผลกระทบจะต้องมองให้เห็นถึงความเสี่ยง การไม่เป็นโรคไม่ใช่ไม่มีความเสี่ยง

5) ต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมและต้นทุนทางสุขภาพ มูลค่าทางเศรษฐกิจที่ได้มากับการฟื้นฟูเยียวยา

6) การเฝ้าระวัง ไม่ใช่หน้าที่ของเจ้าของโครงการที่ต้องส่งรายงานไปยังหน่วยงานที่จะอนุญาตเท่านั้น หรือหน่วยงานกำกับใดๆ โดยปัญหาที่เกิดขึ้นชุมชนไม่เชื่อถือข้อมูลของผู้ประกอบการหรือหน่วยงานภาครัฐ แต่มีความเชื่อมั่นต่อข้อมูลองค์กรภายนอกที่ชุมชนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้น ทำอย่างไรให้เกิดการเชื่อมโยงของข้อมูลให้เป็นชุดเดียวกัน

7) การสร้างนักวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง คือการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและสังคม รวมไปถึงสร้างกระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วมกับชุมชนของภาควิชาการด้วย เช่น การศึกษาผลกระทบที่เป็น

ปรากฏการณ์ เช่น ปรากฏการณ์ที่ปลาตาย ไปไม่เปลี่ยนสี เหล่านี้ คือปรากฏการณ์ที่เกิดผลกระทบแล้วซึ่งนักวิทยาศาสตร์ต้องสืบหาสาเหตุ ทำให้สิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ออกมาในรูปแบบของความจริงหรือวิทยาศาสตร์

8) คุณภาพของข้อมูลและชุดข้อมูล การสร้างข้อมูลพื้นฐานนั้นเป็นสิ่งสำคัญแต่คุณภาพของข้อมูลที่ได้มาก็สำคัญเช่นกัน ดังนั้น ในการเก็บข้อมูลต้องคำนึงถึงความถูกต้องและมาตรฐานของข้อมูลด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดในการประเมินหรือแปลผลในอนาคต

9) การคำนึงถึงข้อจำกัดและความเสี่ยงของกระบวนการเก็บข้อมูลที่จะทำให้เกิดผลลบปลอม ตัวอย่างเช่น กระบวนการศึกษาสารมลพิษบางอย่างที่ปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมที่มีระดับต่ำมากๆ ซึ่งต้องอาศัยความเชี่ยวชาญหรือมาตรฐานเป็นตัวกำกับ เช่น ต้องมี SOP (Standard Operating Procedure) ในกระบวนการทำงาน

10) ข้อกังวลเรื่องการใส่ข้อมูล baseline data ลงไปในข้อกำหนดของกฎหมาย เนื่องจากความละเอียดของข้อมูล แต่อย่างไรก็ตาม หากไม่มีการพูดถึงข้อมูลในส่วนนี้ก็อาจถูกลืมไป และยังคงต้องคำนึงถึงความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วย เช่น ข้อมูลนั้นถูกเก็บรวบรวมโดยใคร เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อ การประเมินผลกระทบในอนาคต

2.3 ดร.จรรุภา พานิชภักดิ์ - ห้องเรียนสุดขอบฟ้า นักวิจัยเครือข่ายวิจัยของ สวรส.

ประเด็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ต้องมีการปรับปรุง:

1) ความซับซ้อนของการเข้าถึงข้อมูลเอกสารสำหรับรายงาน EIA ที่ต้องมีการปรับปรุงแพลตฟอร์มการสืบค้นให้เกิดความง่ายต่อประเด็นต่างๆ เช่น กำหนดให้มีการใช้คีย์เวิร์ดในการสืบค้น

2) การสร้างนักวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง งานที่ทำในระบบเดิมๆ ไม่สามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เกิดขึ้นได้ เช่นเดียวกับการทำระบบเฝ้าระวังที่ต้องดึงพลังของระบบภาคพลเมืองเข้ามาทำงาน ช่วยเป็นภาคีในการติดตาม การสร้างข้อมูลพื้นฐานที่ไม่ต้องพึ่งพาข้อมูลจากรายงาน EIA เพียงอย่างเดียว การสร้างภาคพลเมืองตั้งแต่ต้นจะให้ประชาชนสร้างฐานข้อมูลในชุมชน หลังจากนั้นบริษัทที่ปรึกษาสามารถเข้ามาใช้ข้อมูลที่เป็นหลักการและเหตุผล เป็นข้อเท็จจริง เนื่องจากปัจจุบันในการเก็บข้อมูลเพื่อทำรายงาน EIA ยังคงมีปัญหาในแง่ของวิธีการ เช่น ช่วงเวลาของการเก็บข้อมูล

3) กระบวนการสร้างนักวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองเป็นกลไกหรือเครื่องมือที่จะช่วยลดความขัดแย้ง เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนได้เกิดขึ้นตั้งแต่ต้น ประชาชนมีฐานข้อมูล มีการติดตามเฝ้าระวังและเป็นเจ้าของข้อมูล นอกจากนี้ยังทำให้รูปแบบของการรายงานเปลี่ยนไปเป็นแบบเรียลไทม์ที่ทันต่อเหตุการณ์มากขึ้น

4) คุณภาพของข้อมูลกับงานวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองที่ยังคงถูกตั้งคำถามโดยนักวิทยาศาสตร์ ใดๆก็ตาม กระบวนการนี้เป็นแนวคิดวิทยาศาสตร์ที่เข้าถึงได้ ทุกคนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และเป็นหนึ่งในกลไกในการพัฒนามนุษย์ให้มีศักยภาพที่เติบโตมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีการพัฒนาคุณภาพของข้อมูลร่วมด้วย โดยการกระตุ้นการส่งข้อมูลของชุมชน, การอบรมวิธีการส่งข้อมูล วิธีการถ่ายภาพให้ชัดเจน และวิธีการสังเกตต่างๆ เพื่อทำให้ข้อมูลมีคุณภาพมากขึ้น นอกจากนี้ในแพลตฟอร์มของการเก็บข้อมูลยังมีกลุ่ม

นักวิทยาศาสตร์หรือกลุ่มคนที่มีความรู้ความสนใจในด้านเดียวกันเข้ามาช่วยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วย หากเรายังคงติดอยู่กับคำว่า “ทุกอย่างต้องแม่นยำ” จะทำให้ภาคประชาชนถูกกีดกันออกไปทันที

3. ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน

3.1 คุณเพ็ญโฉม แซ่ตั้ง มูลนิธิบูรณะนิเวศ

ปัญหาของระบบการเฝ้าระวัง:

การกระจายตัวอย่างรวดเร็ว ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา ของชุมชนที่มีความกังวลเรื่องปัญหาด้านมลพิษที่จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพ การประกอบอาชีพและทรัพยากรท้องถิ่น โดยสังเกตเห็นได้จากการคัดค้านการสร้างเหมืองของประชาชนในพื้นที่นั้นๆ ที่ทำให้ผู้ประกอบการเหมืองไม่สามารถดำเนินการประกอบกิจการได้เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ไม่เห็นด้วย โดยการประท้วงหรือการคัดค้านนั้นจะมีความเข้มแข็งและรุนแรงมากขึ้น ซึ่งถือเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมที่จะต้องช่วยกันแก้ไข และมองย้อนกลับไปว่าอะไรคือสาเหตุที่ทำให้ความขัดแย้งนี้มีความรุนแรงราวลึก เป็นอุปสรรคและเป็นผลกระทบระยะยาวต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา โดยประเด็นที่ได้มีการตั้งข้อสังเกตมีดังนี้

1) **นโยบายการพัฒนาประเทศ:** นโยบายการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการส่งเสริมการลงทุน การเปิดพื้นที่ใหม่เพื่อการทำเหมือง โดยมองว่าอะไรที่เป็นอุปสรรคต้องพยายามขจัดหรือตัดออก หรือทำให้อุปสรรคนั้นลดไปโดยไม่ได้มองข้อเท็จจริงของชุมชน หรือข้อเท็จจริงอื่นๆ ที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ยกตัวอย่างเช่น นโยบายการเปิดเหมือง/พัฒนาเหมือง ประชาชนตั้งคำถามถึงประโยชน์ที่แท้จริงของประเทศชาติที่ได้จากการทำเหมือง รายได้ที่ภาครัฐจะได้เข้าสู่ประเทศ เมื่อเทียบสัดส่วนความสูญเสียหรือความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการทำเหมือง ต้องมีการเปรียบเทียบในเชิงเศรษฐศาสตร์ *การประเมินความคุ้มค่า* ของการทำเหมืองแต่ละประเภท ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว รวมไปถึงระยะหลังการปิดเหมืองยังต้องประเมินงบประมาณการฟื้นฟูจากการมีมลพิษตกค้าง

2) **ข้อเท็จจริง:** *การสื่อสารข้อเท็จจริงต่อชุมชน* ระหว่างหน่วยงานที่กำกับดูแลและเอกชนที่เข้ามาลงทุน ปัญหาที่ผ่านมาคือการบิดเบือนและกลบข้อเท็จจริง หลีกเลี่ยงการแก้ไขปัญหา ส่งผลต่อความเชื่อมั่นและสร้างความขัดแย้งที่รุนแรง การสื่อสาร การส่งต่อและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชนหนึ่งไปยังชุมชนหนึ่ง จากภูมิภาคหนึ่งไปยังภูมิภาคหนึ่ง ทำให้ประชาชนมีความรับรู้ถึงปัญหาว่าหากมีกิจการเหมืองเกิดขึ้นจะเกิดปัญหาอย่างไร ในทางกลับกันหากปัญหาในพื้นที่หนึ่งๆ ได้รับความใส่ใจและมีการแก้ไข เรื่องราวความขัดแย้งอาจจะไม่ลุกลาม ปัญหาและอุปสรรคของการทำเหมืองอาจจะลดน้อยลง

3) **กระบวนการ:** การแก้ไขระเบียบของกระบวนการทำงานรายงาน EIA ทำให้ความเข้มงวดหรือความเคร่งครัดของการตรวจประเมินน้อยลง และยังขาดการประเมินในด้านสุขภาพ อย่างไรก็ตาม การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมถือเป็นขั้นที่หนึ่งของกระบวนการแก้ไขปัญหาทั้งหมด โดยในกระบวนการทำรายงาน EIA จะระบุมาตรการลดผลกระทบ และจะทราบได้อย่างไรว่ามาตรการลดผลกระทบเหล่านั้นมีการปฏิบัติตามที่กำหนดไว้จริงหรือไม่ หรือแม้แต่ สผ. เคยมีการตรวจสอบหรือไม่ว่าผู้ประกอบการมีการปฏิบัติตามมาตรการลดผลกระทบเหล่านั้น หากมีการพัฒนาระบบการติดตามการปฏิบัติตามมาตรการลดผลกระทบอย่าง

จริงจัง อาจทำให้ปัญหาผลกระทบหลายๆ อย่างอาจลดลง เกิดการดูแลที่ดี นำไปสู่การลดลงของความรู้สึกต่อต้านในระยะยาว

4) การเฝ้าระวัง: การเฝ้าระวังทั้งในมิติสิ่งแวดล้อมชุมชนหรือสุขภาพที่ผ่านมาเป็นการเฝ้าระวังเชิง passive โดยจะเกิดการตื่นตัวต่อเมื่อปัญหาเกิดการพัฒนาไปถึงจุดหนึ่งแล้ว ซึ่งการเฝ้าระวังควรเกิดขึ้นตั้งแต่ตอนเริ่มโครงการ เมื่อโครงการได้รับความเห็นชอบและอนุมัติให้สามารถเริ่มก่อตั้งได้ หน่วยงานที่รับผิดชอบ ต้องมีการส่งต่อข้อมูลไปยังหน่วยงานด้านสุขภาพ หน่วยงานในท้องถิ่นต่างๆ เพื่อแจ้งให้ทุกฝ่ายรับทราบถึงความเป็นไปได้ของการเกิดผลกระทบในด้านต่างๆ ในพื้นที่นั้นๆ ให้เกิดการเตรียมความพร้อมในการเฝ้าระวัง และติดตามผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ปัจจุบันระบบที่มียังไม่ใช้ระบบเฝ้าระวังแต่เป็นเพียงการเข้าไปแก้ไขปัญหาหรือลดความรุนแรงของปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วเท่านั้น

5) ภาคประชาชน: ในพื้นที่ที่มีการคัดค้านของฝ่ายประชาชนที่สำเร็จ ปัญหาจะเงียบหายไปในช่วงหนึ่งเท่านั้นและจะกลับมาใหม่อีกครั้ง ทำให้ชุมชนเกิดความเครียดอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่เกิดปัญหาขึ้นแล้ว เนื่องจากฐานทรัพยากร วิถีชีวิตถูกทำลายและเกิดความเสียหาย ไม่สามารถใช้ชีวิตอย่างปกติสุขได้ ส่งผลต่อความรู้สึกปลอดภัยและไว้วางใจต่อหน่วยงานภาครัฐ ทำให้เกิดภาระต่อภาคประชาชนที่ต้องลุกขึ้นมาเฝ้าระวังและติดตาม ดังนั้น การสร้างระบบเฝ้าระวังเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาจะช่วยส่งเสริมการเฝ้าระวังและลดภาระของชุมชนลงได้ โดยเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างเอกชนผู้ลงทุน หน่วยงานที่กำกับดูแล หน่วยงานที่อนุมัติรายงาน EIA หน่วยงานด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นที่ต้องสื่อสารกันเป็นระยะ โดยไม่ควรใช้หลักการ CSR ซึ่งไม่ใช่หนทางที่ดีในการป้องกันปัญหา

3.2 คุณสิทธิเกียรติ คชโส – มุลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม (EnLaw)

ประเด็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ต้องมีการปรับปรุง:

1) การกำหนด baseline data ที่ปัจจุบันได้มีการประกาศไว้ใน พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2560 อย่างไรก็ตามข้อกำหนดนี้ครอบคลุมถึงรายงาน EHIA เท่านั้น ส่วนการทำรายงาน EIA สำหรับเหมืองแร่ประเภทที่ 1-2 ก็อาจมีความจำเป็นที่จะต้องทำข้อมูลในส่วนนี้ด้วย

2) การเฝ้าระวัง ประเทศไทยยังไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรเฉพาะทาง ที่จะเข้าไปดำเนินการติดตามตรวจสอบ และบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มแข็ง การทำงานขององค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐยังมีความกระจัดกระจาย นอกจากนี้ การกำหนดกลไกการเฝ้าระวังหรือนโยบายการดำเนินการควรมีตั้งแต่ระดับนโยบาย

3) การมีส่วนร่วมของประชาชน ปัจจุบันมีข้อกำหนดด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในกฎหมายเฉพาะ แต่ยังไม่ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายกลาง เช่น แนวทางหรือข้อกำหนดของ สผ. และ กพร. เป็นต้น ซึ่งหากมีการกำหนดไว้ในกฎหมายกลาง อาจจะช่วยส่งเสริมกลไกการเฝ้าระวัง การติดตามตรวจสอบได้อย่างชัดเจนขึ้น

4) การกำหนดพื้นที่การทำเหมือง ปัจจุบันยังคงมีปัญหาในพื้นที่เหมืองไปตั้งอยู่บนพื้นที่ป่าต้นน้ำ ทำให้มลพิษที่เกิดขึ้นเกิดการกระจัดกระจาย ซึ่งควรทำการทบทวนใหม่ โดยไม่นำเอาคำขอต่างๆ ที่อนุญาตหรือขอไปแล้วมาพิจารณา ให้เป็นการทบทวนใหม่ว่าพื้นที่ใดควรกำหนดเป็น mining zone

5) การประกาศเขตควบคุมแร่ ตาม พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2560 เฉพาะพื้นที่นั้นๆ หรือชนิดแร่ นั้นๆ เพื่อการควบคุมเฝ้าระวังทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีประกาศใดๆ ออกมาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. หน่วยงานภาคเอกชน

4.1 คุณสุรพล อุดมพรวิรัตน์ – เลขาธิการสภาการเหมืองแร่

ประเด็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ต้องมีการปรับปรุง:

ในมุมมองของสภาการเหมืองแร่หรือผู้ประกอบการ มีความคิดเห็นว่าเรื่องการเพิ่มขึ้นในบางช่วงและลดลงในบางช่วงของร้องเรียน เป็นผลมาจาก 1) **เหตุเดือดร้อนรำคาญ** จากการประกอบกิจการเหมืองแร่ โดยจะเกิดผลกระทบต่อสุขภาพหรือไม่นั้นต้องหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม 2) **การทวงแทนทรัพยากรการใช้ที่ดิน** เช่น อยากรายหรือไม่อยากรายที่ดิน ยกตัวอย่างเหมืองทองอัคราในช่วงก่อนปี 2560 ที่ยังคงเปิดดำเนินการอยู่ ซึ่งหากเป็นกรณีของเหมืองที่ตั้งอยู่ในที่รัฐฯ หรือไม่มีการขยายตัวเพิ่มเติมจะไม่ค่อยมีประเด็นเรื่องร้องเรียน แต่หากเป็นเหมืองที่ยังขยายตัวและยังคงสำรวจพื้นที่อยู่ความคาดหวังต่อการขายที่ดิน (ส่วนน้อย) ทำให้เกิดประเด็นร้องเรียน 3) **การกำหนดเขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมือง** สำหรับ พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2560 ซึ่งควรจะให้กำหนดไปว่าการประกอบกิจการเหมืองสามารถทำได้เป็นอันดับแรก ก่อนการสงวนสิทธิของกรมป่าไม้ ประเด็นนี้ไม่ถูกดำเนินการตั้งแต่ต้น ต่อมามีการขยายตัวของประชากรและชุมชนเพิ่มขึ้น เมื่อมีการสำรวจเจอแหล่งแร่และดำเนินการประกอบกิจการเหมืองแร่จึงทำให้เกิดการร้องเรียนของชุมชนโดยรอบ โดยภาครัฐฯ ไม่ได้มีความสามารถที่จะกำหนดพื้นที่การทำเหมืองได้ เนื่องจาก **ข้อจำกัดด้านงบประมาณในการสำรวจและการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของพื้นที่** ซึ่งจำเป็นต้องมีการสำรวจไปที่ละชั้น โดยเมื่อมีการกำหนดขอบเขต (Zone) ของพื้นที่การทำเหมืองแล้ว หากมีการขอประกอบกิจการเหมืองในพื้นที่ห่างออกไปจากขอบเขตที่กำหนด จะต้องพิจารณาด้านความจำเป็นต่อเศรษฐกิจ ความจำเป็นต่อความต้องการใช้ของประชาชน หากไม่จำเป็นก็ให้ละเว้นไว้ก่อน ซึ่งปัจจุบัน กระบวนการนี้ไม่ได้เกิดขึ้น โดยกระบวนการอนุญาตให้ประกอบกิจการทำเหมืองในปัจจุบัน ยังใช้ข้อมูลจากคำขอประทานบัตร คำขออาชญาบัตรจากผู้ประกอบการ ในการพิจารณาหาเขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมือง และกำหนดพื้นที่ครั้งละ 200 - 300 ไร่ ทำให้เกิดการเสียเวลาทั้งภาครัฐและสร้างปัญหาให้ผู้ประกอบการ

4.2 บริษัท ไทยคาลิ จำกัด

ประเด็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ต้องมีการปรับปรุง:

เหมืองแร่ที่อยู่ในความดูแลของบริษัทฯ เป็นเหมืองแร่ประเภทที่ 3 ที่ต้องจัดทำรายงาน EIA แต่อย่างไรก็ตาม ความต้องการในการเป็นเหมืองตัวอย่างทำให้ทางบริษัทฯ ได้ตัดสินใจจัดทำรายงานในระดับ EHIA และมีการเก็บข้อมูล baseline data ร่วมด้วย ในกรณีของบริษัทฯ กรมควบคุมมลพิษและสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 11 ได้ทำการเก็บตัวอย่างดินและน้ำในปี พ.ศ. 2558 โดยดำเนินการเก็บตัวอย่างทั้งหมด 3 จุด ผลที่ได้รับรายงานคือ ระดับความเค็มเริ่มต้นมีค่าสูงมากอยู่แล้ว หลังการได้รับประทานบัตรได้เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ.

2559 จากนั้นในปี พ.ศ. 2565 ได้มีประเด็นร้องเรียนเกิดขึ้นว่าการดำเนินกิจการเหมืองทำให้เกิดความเค็มที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเมื่อเทียบกับข้อมูลพื้นฐานที่ได้บันทึกไว้ในปี พ.ศ. 2558 ความเค็มที่ตรวจวัดได้ไม่สัมพันธ์กัน นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2563 เหมืองยังได้มีหยุดกิจการไประยะหนึ่งด้วย

ในการดำเนินกิจการที่ผ่านมา ยังคงมีประเด็นร้องเรียนเกิดขึ้นอยู่เสมอ โดยหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามา มีบทบาทในการตรวจสอบซ้ำแล้วซ้ำอีก และมีเพียงหน่วยงานเดียวเท่านั้นที่ระบุว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการดำเนินกิจการเหมืองแร่ของบริษัทฯ คือ สำนักงานสิ่งแวดล้อมจังหวัดฯ ซึ่งทางบริษัทฯ ได้มีการยื่นเรื่องขอความเป็นธรรมไป ปัจจุบัน มีการตั้งคณะทำงานหลายคณะเข้ามาตรวจสอบ และยังไม่สามารถสรุปได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นผลกระทบมาจากการประกอบกิจการเหมืองฯ จึงต้องมองย้อนกลับไปถึงสิ่งที่ทำให้เกิดการร้องเรียน วัตถุประสงค์ของการร้องเรียนนั้นเกิดจากสาเหตุใด เช่น ความต้องการในการขายหรือไม่ขายที่ดินบริเวณรอบเหมือง หรือความต้องการขายที่ดินในราคาแพง สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ใช่ปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งหมด แต่เป็นปัญหาด้านสังคมที่เกิดกับกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มเดียวเท่านั้น รวมไปถึงเกิดจากข้อกังวลของชุมชนที่ยังต้องตรวจสอบถึงข้อเท็จจริง

5. กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)

5.1 คุณศยามล ไกยูรวงศ์

ประเด็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ต้องมีการปรับปรุง:

- 1) การกำหนดขอบเขตพื้นที่การทำเหมืองแร่ (Zoning) ทั้งในกรณีเหมืองแร่เก่าและเหมืองแร่ใหม่
- 2) การกำหนดให้ข้อมูลพื้นฐาน (baseline data) เป็นเงื่อนไขที่ต้องมีการศึกษาในรายงาน EIA/EHIA ตั้งแต่เริ่มแรกทั้งในด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม โดยให้เป็นกฎหรือข้อบังคับและเป็นหน้าที่ของบริษัทที่ปรึกษาต้องทำการศึกษา และให้หน่วยงานภาครัฐเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมบริษัทฯ เหล่านี้
- 3) กระบวนการติดตามการแก้ไขปัญหาต้องมีมาตรการการเฝ้าระวัง โดยกำหนดให้บริษัทที่ปรึกษาสร้างศักยภาพของตนเองเพื่อเข้าไปร่วมกับภาคประชาสังคม ในการสร้างข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งต้องกำหนดเข้าไปในเงื่อนไขของการทำรายงาน EIA
- 4) ศักยภาพในการสร้างมาตรการการป้องกันและเฝ้าระวังที่ต่อเนื่อง ใครหรือหน่วยงานใดที่จะมีศักยภาพในการสร้างมาตรการหรือระบบเหล่านี้ ซึ่งจะต้องมีการออกแบบเชิงวิธีการในการสร้างระบบ
- 5) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งในแง่ของความโปร่งใสในกระบวนการที่ต้องสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ เทคนิคการเข้าถึงชุมชนที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญในด้านศาสตร์และศิลป์ ซึ่งปัจจุบันยังขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนี้อยู่
- 6) การบรรจุข้อมูล baseline data ลงไปในเงื่อนไขของ EHIA ที่จะเป็นข้อมูลช่วยในการประเมินในอนาคต ซึ่งจำเป็นต้องให้หน่วยงานและประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล เนื่องจากข้อจำกัดต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐ นอกจากนี้ ยังเป็นกลไกการสร้างความรับผิดชอบของชุมชนร่วมด้วย
- 7) รูปแบบของคณะกรรมการแบบไตรภาคี ไม่ควรมีผู้ประกอบการเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากเป็นคู่ขัดแย้งซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาต่อคนกลางที่จะเข้าไปเจรจา ดังนั้น อาจต้องมีการปรับเปลี่ยนในเรื่องของ

คณะกรรมการ ให้มีส่วนของผู้ที่ได้รับผลกระทบเข้ามามีบทบาทในกองทุนต่างๆ เพื่อให้การตัดสินใจขึ้นอยู่กับผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง ไม่ใช่บุคคลภายนอกที่ไม่ได้รับผลกระทบ

ปิดการเสวนา

นพ. ขวัญประชา เชียงไชยสกุลไทย - สำนักวิชาการ กระทรวงสาธารณสุข

ความจริงที่เกิดขึ้นคือ เราไม่สามารถแยกเหมืองแร่ออกจากชุมชนได้ แต่คำถามคือ ทำอย่างไรให้เหมืองแร่สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้ และต้องยอมรับว่าในเรื่องนี้ยังคงมีความไม่เท่าเทียมกันทั้งในแง่ของเงินฐานะทางเศรษฐกิจ วิชาการ องค์กรความรู้ และโอกาสในการดำรงชีวิต สำหรับวันนี้เราได้เห็นเครือข่ายภาครัฐหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจและข้อจำกัดที่ต้องดูแล รวมถึงความไม่เชื่อมโยงของข้อมูลในหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งจะไม่สามารถตอบคำถามของประชาชนหรือชุมชนได้ นอกจากนี้ แนวคิดวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองทำให้เห็นว่าประชาชนมีศักยภาพพอที่จะเรียนรู้ ซึ่งหากแนวคิดนี้สามารถทำได้ตั้งแต่เริ่มแรก ประชาชนจะไม่มีคำถามต่อข้อมูล ก่อนหน้านี้เราเชื่อหรือไม่ว่าประชาชนสามารถทำเรื่องเหล่านี้ได้ ได้ให้โอกาสประชาชนในการเก็บข้อมูล baseline data ด้วยตนเองหรือไม่ แนวคิดนี้จะเข้ามามีบทบาทในการลดความขัดแย้งที่ช่วยให้เหมืองแร่และชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันต่อไปได้ในอนาคต อย่างน้อยวันนี้ถือจุดเริ่มต้นที่ดีที่หลายๆ หน่วยงานได้มานั่งคุยถึงปัญหา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างที่เราควรจะเป็น

.....

ภาพบรรยากาศการประชุม

สถานการณ์และแนวโน้มสิทธิมนุษยชนและสิทธิชุมชนในบริบทการประกอบกิจการเหมืองแร่
สำหรับการสัมมนาฯรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน:

การปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบเฝ้าระวังผลกระทบจากกิจการเหมืองแร่

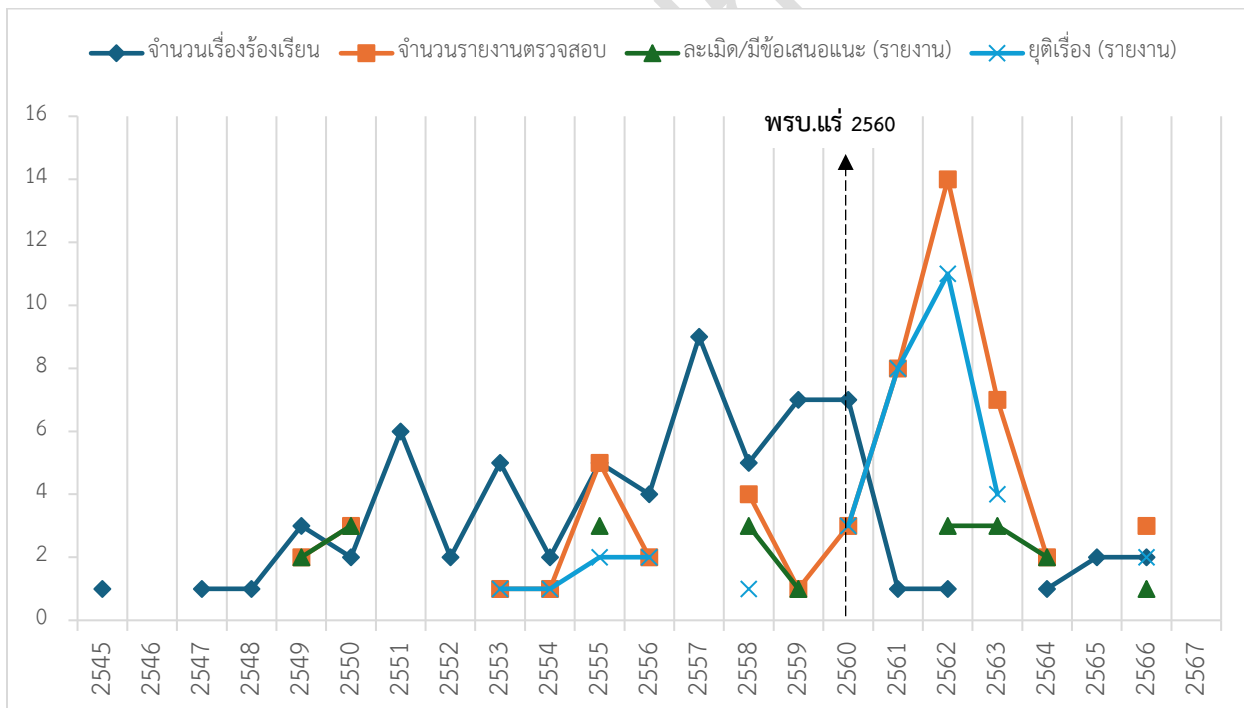
วันศุกร์ที่ 5 กรกฎาคม 2567 เวลา 09.00 – 12.30 น.

ณ ห้องเสวนา ชั้น 6 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

รวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลโดย ฝ่ายเลขานุการคณะทำงาน เรื่อง สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี สำนักงาน กสม.

สถานการณ์และแนวโน้มภาพรวมจากสถิติการร้องเรียนและตรวจสอบของ กสม.

ก่อนจะกล่าวถึงรายละเอียด จำเป็นต้องตระหนักว่าข้อมูลสถิติที่กล่าวถึงนี้อาจไม่ได้สะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นจริงทั้งหมด สืบเนื่องจากการที่ประชาชนตัดสินใจที่จะร้องเรียนต่อหน่วยงานใดยังมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ประกอบด้วย ซึ่งส่งผลต่อจำนวนสถิติการร้องเรียนในแต่ละปี

ที่มา แหล่งข้อมูลจากกลุ่มงานศูนย์ข้อมูลและระบบสำนวน สำนักกรับเรื่องและประสานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สำนักงาน กสม. และประมวล/สังเคราะห์ โดยกลุ่มงานวิจัยและวิชาการสิทธิมนุษยชน

จากการข้อมูลการร้องเรียนและการตรวจสอบของ กสม. ในประเด็นเกี่ยวกับเหมืองแร่ ระหว่างปี 2545 ถึงปัจจุบัน (มิถุนายน 2567) สามารถสรุปภาพรวมสถานการณ์ ดังนี้

- มีเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการดำเนินกิจการเหมืองแร่ที่ กสม. ดำเนินการตรวจสอบ จำนวนกว่า 67 คำร้อง¹
- กสม. ได้ดำเนินการพิจารณาตรวจสอบภายใต้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (สิทธิเชิงกระบวนการและเชิงเนื้อหา) รวมทั้งหลักการด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง อาทิ หลักการป้องกันไว้ก่อน หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักการระมัดระวังไว้ก่อน หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น
- เรื่องร้องเรียนมีแนวโน้มลดลงในช่วงปี 2560 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงหลังจากที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแ่ พ.ศ. 2560 แต่ยังไม่อาจสรุปได้ว่าการลดลงดังกล่าวมาจากผลของกฎหมายใหม่หรือผลจากปัจจัยใด จำเป็นต้องมีการศึกษาเชิงลึกเพิ่มเติมในประเด็นนี้
- มีการออกรายงานผลการตรวจสอบ จำนวน 56 ฉบับ (บางรายงานมีการตรวจสอบโดยรวมคำร้อง)
- มีการออกรายงานการตรวจสอบเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญในช่วงปี 2561 – 2562 ซึ่งสวนทางกับจำนวนเรื่องร้องเรียนที่มีแนวโน้มลดลง และเมื่อพิจารณาข้อมูลเชิงลึกพบว่า เป็นการออกรายงานผลการตรวจสอบจากเรื่องร้องเรียนค้างเก่าที่ร้องเข้ามาในช่วงปี 2553 – 2559 และผลการตรวจสอบส่วนใหญ่ คือ การยุติเรื่อง เนื่องจากยังไม่พบว่ามีกรณีละเมิด หรือเป็นกรณีที่มีการฟ้องคดีอยู่ในชั้นศาล
- รายงานการตรวจสอบที่พบว่ามีกรณีละเมิด และ/หรือมีข้อเสนอแนะ มีจำนวน 21 รายงาน หรือคิดเป็นร้อยละ 37.5 ของรายงานทั้งหมด และรายงานที่เป็นการยุติเรื่องด้วยเหตุต่าง ๆ จำนวน 35 รายงาน หรือคิดเป็นร้อยละ 62.5 ของรายงานทั้งหมด
- รายงานที่ยุติเรื่องส่วนใหญ่เนื่องมาจากไม่พบว่ามีกรณีละเมิด/ยังไม่มีกรณีดำเนินโครงการ/ยุติโครงการไปแล้ว รองลงมาเป็นกรณีที่มีการฟ้องคดีอยู่ในชั้นศาล และบางกรณีเป็นการยุติเรื่องเพราะมีการแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสมแล้ว และบางกรณียุติตามความประสงค์ของผู้ร้อง
- ส่วนประเด็นที่มีการร้องเรียน (ไม่ได้แสดงในกราฟ) สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเด็นหลัก คือ
 - ประเด็นเกี่ยวข้องกับสิทธิเชิงกระบวนการ ได้แก่ สิทธิในการได้รับและเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ (เช่น การปกปิดข้อมูล การไม่ชี้แจงข้อมูลโครงการ การให้ข้อมูลไม่ครบถ้วนเพียงพอ) สิทธิในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการไม่จัดกระบวนการรับฟังความ

¹ ประมวลจากระบบสารสนเทศเพื่อการรวบรวมและบริการสารสนเทศด้านสิทธิมนุษยชน สำนักงาน กสม., <http://hris.nhrc.or.th/nhrc2015/ExamineComplaint/ViewReport NoList.aspx#/>, สืบค้นเมื่อ มีนาคม 29, 2567

คิดเห็นหรือกระบวนการรับฟังความเห็นที่ไม่มีความหมาย/เป็นพิธีกรรม (เช่น การไม่ให้ข้อมูลที่เพียงพอแก่ผู้เข้าร่วม การกำหนดตัวผู้มีส่วนได้เสียไม่ครอบคลุม การแจ้งเชิญในเวลากระชั้นชิด การไม่นำผลการรับฟังความเห็นไปพิจารณา) หรือเป็นการรับฟังความคิดเห็นที่ไม่ถูกต้อง (เช่น การปลอมแปลงลายมือชื่อหรือรายงานการประชุม) และสุดท้ายสิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมและการเยียวยา (การไม่ได้รับการเยียวยา การเยียวยาล่าช้า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ตอบสนองข้อร้องเรียน)

- ประเด็นเกี่ยวข้องกับผลกระทบ ทั้งต่อตัวปัจเจกบุคคล ชุมชน สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงแหล่งผลกระทบที่จะเกิดกับพื้นที่ที่มีความสำคัญ (เช่น แหล่งต้นน้ำ โบราณสถานหรือมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์)

ประเด็นผลกระทบเหล่านี้ มีทั้งที่เป็นการร้องเรียนอันเนื่องมาจากการได้รับผลกระทบจริงโดยสภาพ ในระหว่างการดำเนินกิจการ ในการประกอบธุรกิจแล้ว การแต่งแร่ และการประกอบโลหกรรม และการร้องเรียนอันเนื่องมาจากข้อห่วงกังวลเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งข้อกังวลดังกล่าวมักเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น เป็นการขอประทานบัตรการทำเหมืองแร่ในพื้นที่ใกล้ชุมชน หรือแหล่งอาหารหรือแหล่งทรัพยากรที่ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือมาจากประสบการณ์ที่บุคคลหรือชุมชนได้ไปเรียนรู้หรือพบเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่นและเกรงว่าผลกระทบดังกล่าวจะเกิดขึ้นกับชุมชนของตน จะเห็นได้ว่า ประเด็นเรื่องผลกระทบนี้เกี่ยวพันอย่างแยกไม่ขาดจากประเด็นเรื่องสิทธิเชิงกระบวนการ เนื่องจากเมื่อประชาชนหรือชุมชนไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินโครงการอย่างครบถ้วนเพียงพอ หรือไม่ได้รับสิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างมีความหมาย ก็ย่อมเป็นเหตุให้เกิดข้อห่วงกังวลเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น

- ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญของประเด็นการร้องเรียนที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีการใช้พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 กับช่วงหลังจากที่พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560 มีผลใช้บังคับ กล่าวคือ แม้หลังจากมีกฎหมายใหม่ก็ยังมีกรร้องเรียนในประเด็นทำนองเดียวกันกับก่อนมีกฎหมาย กล่าวคือ ปัญหาสิทธิเชิงกระบวนการ อาทิ การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีข้อบกพร่องในกระบวนการจัดทำรายงาน EIA โครงการเหมืองแร่ถ่านหิน (รายงาน 141/2563) และปัญหาความกังวลหรือการได้รับผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ อาทิ การได้รับผลกระทบจากการขุดเจาะทำเหมืองแร่โพแทช (รายงาน 6/2566) โครงการทำเหมืองแร่หินอุตสาหกรรมชนิดหินปูนและหินดินดานเพื่ออุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ (รายงาน 146-147/2566) ความเดือดร้อนจากการขุดดินเพื่อเปิดหน้าดินในการทำเหมืองทองคำ เนื่องจากก่อให้เกิดฝุ่นละอองใยหิน เหม่า กลิ่นเหม็น เสียง และการสั่นสะเทือน อันส่งผลกระทบต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของประชาชน (รายงาน 452/2562) สอดคล้องกันกับกรณีประเด็นที่อยู่ระหว่างการตรวจสอบตั้งแต่ปี

2566 เป็นต้นมา อาทิ กรณีโครงการเหมืองแร่อุตสาหกรรมชนิดหินปูนในพื้นที่อำเภอเมืองนครสวรรค์และ พยุหะคีรี ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมวิถีชีวิต และสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ กรณีประชาชนใน จังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก ได้รับผลกระทบจากการดำเนินกิจการเหมืองแร่ทองคำที่กลับมา เปิดกิจการอีกครั้ง รวมทั้งกรณีผลกระทบข้ามพรมแดนต่อประชาชนในพื้นที่จังหวัดน่านจากกรณี โครงการโรงไฟฟ้าและเหมืองถ่านหินหงสาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นต้น

ประเด็นการเฝ้าระวังผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ในรายงาน กสม.

แม้ข้อร้องเรียนต่าง ๆ ที่ กสม. รับพิจารณา จะไม่ได้หยิบยกประเด็นการเฝ้าระวังผลกระทบมาเป็น ข้อพิจารณาอย่างมีนัยยะสำคัญ แต่โดยสภาพของระบบการเฝ้าระวังผลกระทบ ย่อมเกี่ยวข้องกับมิติสิทธิ เชิงกระบวนการที่ประชาชนและชุมชนจะต้องรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องได้อย่างเต็มที่ และมีส่วนร่วม ในกระบวนการดำเนินโครงการกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การร้องเรียนและ การเยียวยาเมื่อเกิดผลกระทบขึ้น

ทั้งนี้ รายงานผลการตรวจสอบของ กสม. ได้กล่าวถึงถึงประเด็นระบบเฝ้าระวังผลกระทบ รวมถึง ที่สืบเนื่องกับมาตรการติดตามประเมินผล (Monitoring) การปฏิบัติตามมาตรการลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ตาม EIA ตามกรณีตัวอย่าง ดังนี้

ฉบับแรก เป็นรายงานผลการตรวจสอบ ที่ 149/2550 เรื่อง สิทธิชุมชน กรณีขอให้ตรวจสอบแนวเขตประทานบัตร เหมืองแร่ในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลรุงชิง กิ่งอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ออกมาเมื่อปี 2550 ซึ่งยังอยู่ภายใต้ พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 รายงานฉบับนี้เน้นบทบาทของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ในการ จัดให้มีระบบติดตามตรวจสอบการประกอบกิจการของเหมือง ยังไม่ได้กล่าวถึงบทบาทของภาคประชาชนหรือ ชุมชนอย่างชัดเจน ดังปรากฏความเห็นของ กสม. ในรายงานการตรวจสอบตอนหนึ่งว่า

“2. การที่กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ชี้แจงว่า ได้มีการถ่ายโอนอำนาจให้กับนายก องค์การบริหารส่วนตำบลและปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ให้เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 โดยในกรณีที่พบผู้ประกอบการเหมืองแร่รายใด กระทำผิดกฎหมายในท้องที่ ให้นายกองค์การบริหาร ส่วนตำบลและปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจตรวจสอบ จับกุมดำเนินคดีได้ทันทีนั้น คำชี้แจงเช่นนี้ไม่ สามารถตัดความรับผิดชอบของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ต่อกรณีนี้ได้ เจ้าหน้าที่ของกรม อุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ประจำจังหวัด มีหน้าที่จัดให้มีระบบติดตามตรวจสอบการประกอบกิจการ

ของเหมือง ให้เป็นไปตามเงื่อนไขท้ายประทานบัตรและมาตรการติดตามตรวจสอบตามรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และสนับสนุนให้องค์กรส่วนท้องถิ่นทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ” (หน้า 6)

ฉบับที่สอง ในรายงานผลการตรวจสอบ ที่ 36-39/2559 เรื่อง สิทธิชุมชน กรณีขอให้ตรวจสอบร่าง พ.ร.บ.ว่าด้วยแร่ พ.ศ. ... ซึ่งมีสาระสำคัญที่อาจกระทบถึงสิทธิของชุมชน นั้น กสม. ได้เสนอแนะให้มีกำหนดมาตรการติดตามประเมินผล (Monitoring) การปฏิบัติตามมาตรการลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมตาม EIA ที่มีประสิทธิภาพ โดยผู้ดำเนินการติดตามจะต้องไม่ใช่ผู้ได้รับประทานบัตรหรือผู้ได้รับใบอนุญาตแต่งแร่หรือใบอนุญาตประกอบโลหกรรม หรือบริษัทในเครือเป็นผู้ตรวจ โดยเสนอแนะให้กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานอื่นที่รัฐรับรองเป็นหน่วยงานดำเนินการติดตามประเมินผล

ฉบับที่สาม เป็นรายงานที่ออกเมื่อปี 2566 ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560 ใช้บังคับ คือ รายงานผลการตรวจสอบ ที่ 146-147/2566 เรื่อง สิทธิชุมชนและสิทธิในสุขภาพ กรณีกล่าวอ้างว่า กระบวนการขอประทานบัตรเหมืองแร่ เพื่ออุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ขาดการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง และการประกอบกิจการเหมืองแร่ อุตสาหกรรมชนิดหินปูนและหินดินดานเพื่ออุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ ในพื้นที่จังหวัดสระบุรี ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน โดย กสม. ได้ให้ข้อเสนอแนะอย่างชัดเจนในการจัดให้มีระบบเฝ้าระวังผลกระทบ โดยมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

“4.3.1 มาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

1) ให้กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ สำนักงานสิ่งแวดล้อมและ ควบคุมมลพิษที่ 7 (สระบุรี) และองค์การบริหารส่วนตำบลมิตรภาพ ร่วมกันตรวจสอบเพื่อค้นหา แหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดผลกระทบตามข้อร้องเรียนของผู้ร้อง โดยงดเว้นการใช้สถานีตรวจวัด คุณภาพสิ่งแวดล้อมของผู้ถูกร้องที่ 1 เพื่อให้เกิดความเป็นกลางและความน่าเชื่อถือ ทั้งนี้ ให้ประสาน ภาคประชาสังคม สถาบันการศึกษา และให้มีตัวแทนประชาชนในพื้นที่ เข้าร่วมด้วย

2) ให้สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานสิ่งแวดล้อมและ ควบคุมมลพิษที่ 7 (สระบุรี) และองค์การบริหารส่วนตำบลมิตรภาพ ตรวจสอบและเฝ้าระวังค่าความกระด้างของน้ำตามที่ปรากฏในรายงานผลการปฏิบัติตามมาตรการของผู้ถูกร้องที่ 1 ซึ่งหากมีความผิดปกติ ให้ตรวจสอบเพื่อหาสาเหตุโดยเร็ว ทั้งนี้ ให้ประสานภาคประชาสังคม สถาบัน การศึกษาในพื้นที่ และให้มีตัวแทนประชาชนในพื้นที่ เข้าร่วมด้วย

3) ให้ผู้ถูกร้องที่ 3 และองค์การบริหารส่วนตำบลมิตรภาพ ดำเนินการตรวจสอบกรณีสายพานลำเลียงแร่ที่อาจรุกร้ำพื้นที่ถนน และตรวจสอบการใช้ถนนสาธารณะที่ผู้ถูกร้องที่ 1 ใช้สัญญาร่วมกับประชาชน โดยอาจพิจารณาใช้ระบบกล้องโทรทัศน์วงจรปิด (CCTV) เพื่อช่วยเหลือในการ ตรวจสอบ

.....

5) ให้คณะรัฐมนตรีมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังนี้

(1) ศึกษา รวบรวม และติดตามข้อมูลสุขภาพของประชาชนในพื้นที่โดยรอบการประกอบกิจการเหมืองแร่ของผู้ถูกร้องที่ 1 และผู้ประกอบการเหมืองแร่ขนาดใหญ่รายอื่น ในลักษณะที่เป็นโครงการระยะยาว เช่น การเก็บข้อมูลสุขภาพรายปีเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี ตามความเหมาะสม การเฝ้าระวังและเก็บข้อมูลสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับโรคจากฝุ่นซิลิกา เป็นต้น เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการบังคับใช้กฎหมายกับผู้ก่อมลพิษ ตลอดจนการชดเชยเยียวยาหากเกิดผลกระทบในอนาคต

(2) ศึกษา รวบรวม และติดตามผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ในพื้นที่อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี ที่อาจส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเลี้ยงโคนม กลุ่มเกษตรกรรวมทั้งไปและแบบอินทรีย์ รวมถึงกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เพื่อใช้สำหรับเป็นฐานข้อมูลสำหรับการพิจารณาอนุญาตคำขอประทานบัตรในพื้นที่ต่อไป

.....

ทั้งนี้ ในการดำเนินการตามข้อ (1) - (4) ควรประสานให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม องค์กรชุมชน สถาบันการศึกษา และตัวแทนประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมด้วย” (หน้า 20 - 21)

ความจำเป็นในการปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบการเฝ้าระวังผลกระทบ

แม้ปัจจุบันจะมีการกำกับดูแลและติดตามการประกอบกิจการเหมืองโดยหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง ภายใต้เงื่อนไขของการอนุญาตประทานบัตร หรือมาตรการป้องกันหรือลดผลกระทบที่กำหนดในรายงาน EIA อยู่แล้ว แต่ระบบที่เป็นอยู่ยังมีข้อบกพร่องบางประการ อาทิ

◆ ระบบที่มีอยู่ถูกมองว่าไม่มีประสิทธิภาพและขาดความน่าเชื่อถือ ประเด็นนี้สะท้อนผ่านความเห็นของ กสม. ในรายงานผลการตรวจสอบ ที่ 146-147/2566 ว่า

“พิจารณาแล้วเห็นว่า แม้จากการกำกับดูแลกิจการเหมืองแร่ของผู้ถูกร้อง โดยกระทรวงอุตสาหกรรม ผู้ถูกร้องที่ 3 สำนักงานอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่เขต 6 นครราชสีมา และสำนักงานสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษที่ 7 (สระบุรี) ปรากฏว่าไม่พบผลกระทบเกิดขึ้นต่อประชาชน และผลการตรวจ

วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน แต่เมื่อประชาชนในพื้นที่ยังเห็นว่าตนได้รับความเดือดร้อนทั้งในด้านเสียงรบกวน กลิ่นเหม็น ผุ่นละออง ตลอดจนผลกระทบต่อการใช้ที่ดิน หน่วยงาของรฐัย์่อมมีหน้าที่ต้องค้นหา เพื่อให้ทราบถึงแหล่งกำเนิดมลพิษที่แท้จริงที่ก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าว ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการคุ้มครองสิทธิในการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพของประชาชน และการลดความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับผู้ประกอบอุตสาหกรรมในพื้นที่” (หน้า 18)

รวมทั้ง ตามที่ กสม. ได้เคยเสนอแนะให้มีกำหนดมาตรการติดตามประเมินผล (Monitoring) การปฏิบัติตามมาตรการลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมตาม EIA ที่มีประสิทธิภาพ ตามรายงาน .36-39/2559 ที่อ้างถึง

◆ การขาดจัดทำข้อมูลพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน (Baseline Data) อย่างเป็นระบบ

จากการให้ข้อมูลของ กพร. และกรมทรัพยากรธรณี พบว่า การจัดทำข้อมูลพื้นฐาน (Baseline Data) ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน ตามมาตรา 19 และมาตรา 32 พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.2560 มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นข้อมูลที่บ่งบอกถึงสภาพสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ในช่วงไม่มีกิจกรรมทำเหมืองแร่ และใช้เป็นข้อมูลสำหรับการตรวจสอบหรือเปรียบเทียบผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเหมืองแร่ที่เกิดในพื้นที่หรือไม่ อย่างไรก็ตาม รายงานการจัดทำข้อมูลพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ จึงไม่ได้เผยแพร่ต่อสาธารณะเป็นวงกว้าง เพียงแต่จะใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในกรณีที่มีปัญหาหรือเกิดประเด็นข้อพิพาทเกี่ยวกับด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในพื้นที่เท่านั้น นับแต่ใช้พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560 มีเพียงบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) ที่เข้าช่วยต้องดำเนินการจัดทำข้อมูลดังกล่าว

เหล่านี้ สะท้อนว่า ภาครัฐไม่มีข้อมูลด้านต่าง ๆ ตั้งแต่ในชั้นข้อมูลพื้นที่ศักยภาพแร่อย่างเพียงพอ เช่น ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม ข้อมูลการใช้ประโยชน์ของชุมชน เป็นต้น อีกทั้งประชาชนไม่มีโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลตั้งต้นในการทำเหมืองแร่ นอกจากนี้ ฐานข้อมูลด้านสุขภาพของประชาชนไม่มีรายละเอียดเพียงพอ ซึ่งสะท้อนถึงการขาดความเชื่อมโยงกับข้อมูลสุขภาพและข้อมูลกิจการเหมืองแร่ซึ่งเป็นผลจากที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วมกำหนดตั้งแต่เริ่มต้น ด้วยเหตุนี้ เมื่อเกิดปัญหาผลกระทบจึงมักเกิดข้อโต้แย้งได้ว่าเกิดจากการปนเปื้อนจากกระบวนการทำเหมืองหรือไม่ และมีภาระในการพิสูจน์จากปลายเหตุ

นอกจากนี้ การไม่มีข้อมูลที่เป็นเกณฑ์มาตรฐาน (baseline data) ไว้เปรียบเทียบ อาจทำให้การเก็บข้อมูลแต่ละหน่วยงานแตกต่างกัน เนื่องจากใช้เทคนิคและมีวัตถุประสงค์ในการเก็บแตกต่างกัน ทั้งยังมีประเด็นเรื่องพื้นที่ศักยภาพแร่ที่มีประเภท/ความแตกต่างกันเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย (กรมควบคุมมลพิษ, 2566)

◆ การพัฒนาวางระบบฐานข้อมูลสุขภาพในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงจากโรคที่เกิดจากการทำเหมือง

ประชาชนในแต่ละพื้นที่ย่อมมีความเสี่ยงจากการโรคที่เกิดจากการทำเหมืองแตกต่างกัน อาทิ กรณีผลกระทบจากระบบการแต่งแร่เหมืองทองคำ มีผลกระทบต่อระบบนิเวศและห่วงโซ่อาหาร ซึ่งประชาชนมีโอกาสได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกายอย่างค่อยเป็นค่อยไปและยากต่อการพิสูจน์ อาทิ หมู่บ้านที่มีร่องน้ำไหลผ่านในช่วงฤดูฝน เป็นผลให้ผลกระทบที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินกิจการเหมืองแร่ไม่สามารถเชื่อมโยงไปถึงข้อมูลสำหรับการฟื้นฟูเยียวยาได้อย่างแท้จริง

ความคาดหวังในการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังผลกระทบ ภายใต้พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560

พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560 มีบทบัญญัติบางประการที่ต่างไปจากพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 หนึ่งในนั้นคือการกล่าวถึงการเฝ้าระวังผลกระทบ ดังมีรายละเอียดที่ปรากฏในตารางที่แนบท้ายนี้

นอกจากกลไกเฝ้าระวังที่มีภายใต้กฎหมายดังกล่าวแล้ว ยังมีกฎเกณฑ์อื่น ๆ ของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ที่กำหนดเกี่ยวกับการเฝ้าระวังไว้ เช่น ประกาศกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ เรื่อง การจัดตั้งกองทุนเฝ้าระวังสุขภาพของประชาชน ตามกรอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ทองคำ พ.ศ. 2565 เป็นต้น

เนื้อหาของพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวังผลกระทบจากกิจการเหมืองแร่

ประเด็น	การทำเหมือง (ทั่วไป)	การทำเหมืองใต้ดิน
<p>การกำหนดหลักเกณฑ์ทั่วไป</p>	<p>รัฐมนตรี ออกกฎกระทรวงการขอและการออกประทานบัตร และคุณสมบัติของผู้ยื่นคำขอ ซึ่งต้องกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอนุญาตให้สอดคล้องกับบทบัญญัติในมาตรา 19 โดยต้องกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความคุ้มค่าในทางเศรษฐกิจ ความเหมาะสมของเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำเหมือง ความเหมาะสมของมาตรการป้องกันผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน รวมทั้งการพิจารณาแผนการฟื้นฟูการพัฒนา การใช้ประโยชน์ และการเฝ้าระวังผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนให้สอดคล้องกับที่กำหนดไว้ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (มาตรา 52 วรรคสามและสี่)</p> <p>คณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติ ออกประกาศกำหนดให้การอนุญาตและการกำหนดเงื่อนไขใด ๆ ในการออกประทานบัตรให้ทำเหมืองในพื้นที่และชนิดแร่ใดต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการก่อนการอนุญาต เพื่อพิจารณาความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ <u>ความเหมาะสมของเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำเหมือง มาตรการในการป้องกันผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน รวมทั้งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน</u> (มาตรา 19 วรรคสอง)</p>	

ประเด็น	การทำเหมือง (ทั่วไป)	การทำเหมืองใต้ดิน
การยื่นคำขอประทานบัตร	<p>ผู้ยื่นคำขอ ส่งเอกสารหรือหลักฐานต่าง ๆ พร้อมคำขอ รวมถึงแผนการฟื้นฟู การพัฒนา การใช้ประโยชน์ และการเผื่อระวังผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในระหว่างที่มีการทำเหมืองและหลังจากปิดเหมือง (มาตรา 54 (2))</p>	<p>ผู้ยื่นคำขอ คำขอประทานบัตรทำเหมืองใต้ดินต้องประกอบด้วยข้อมูลตามหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยข้อมูลดังต่อไปนี้ (มาตรา 81)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ข้อมูล แผนผัง ขั้นตอน วิธีการในการทำเหมือง และการแต่งแร่ ที่แสดงถึงมาตรการในการลดผลกระทบต่อสุขภาพไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่อาจกระทบต่อการดำรงอยู่ของธรรมชาติและชุมชน (มาตรา 81 (4)) ● ข้อเสนอเพื่อการมีส่วนร่วมตรวจสอบการทำเหมืองใต้ดินของตัวแทนผู้มีส่วนได้เสียตามมาตรา 86 (2) ที่ระบุถึงจำนวนเงินสนับสนุน และระเบียบการตรวจสอบการทำเหมืองที่ผู้ขอประทานบัตรจะเสนอให้ผู้มีสิทธิตรวจสอบการทำเหมืองได้เข้าร่วมตรวจสอบการทำเหมืองตามที่ระบุไว้ในมาตรา 88 ((มาตรา 81 (4)) ● แผนการฟื้นฟู การพัฒนา การใช้ประโยชน์ และการเผื่อระวังผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในระหว่างที่มีการทำเหมืองและหลังจากปิดเหมือง (มาตรา 81 (8))
การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย		<p>เมื่อรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ขอประทานบัตรทำเหมืองใต้ดินได้รับความเห็นชอบตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแล้ว ให้อธิบดีประมวลข้อมูลต่อไปนี้เข้าสู่กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือระเบียบที่เกี่ยวข้อง แล้วแต่กรณี เพื่อประกอบการกำหนดเงื่อนไขอันจำเป็นในประทานบัตรต่อไป</p> <p>(1) ข้อมูลโครงการที่ยื่นประกอบคำขอประทานบัตรตามมาตรา 81</p> <p>(2) รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความเห็นชอบตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแล้ว</p>

ประเด็น	การทำเหมือง (ทั่วไป)	การทำเหมืองใต้ดิน
		<p>ในกรณีที่ปรากฏความแตกต่างของข้อมูลหรือความคิดเห็นในการรับฟังความคิดเห็นที่จัดขึ้น ให้อธิบดีวินิจฉัยให้เป็นที่ยุติ แต่หากพบว่าข้อมูลใดยังไม่เพียงพอต่อการตัดสินใจหรือการจัดรับฟังความคิดเห็นไม่ถูกต้องหรือผิดพลาดในสาระสำคัญให้สั่งให้มีการจัดรับฟังความคิดเห็นใหม่เพื่อให้สามารถนำข้อมูลหรือความคิดเห็นมากำหนดเป็นเงื่อนไขในประทานบัตรได้อย่างถูกต้อง (มาตรา 82)</p> <p>เมื่อกระบวนการรับฟังความคิดเห็นสิ้นสุดลง ให้อธิบดีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการดำเนินการจัดประชุมปรึกษา พิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย แล้วนำมา<u>กำหนดเงื่อนไขในประทานบัตร</u>ได้ตามหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้</p> <p>(1) เงื่อนไขในประทานบัตรต้องครอบคลุมโครงการ อย่างน้อยในทุกรายการตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดไว้ตามมาตรา 81</p> <p>(2) เงื่อนไขในประทานบัตรต้องครอบคลุมถึงรายละเอียดในโครงการทั้งหมดที่ผู้ขอประทานบัตรได้เสนอไว้ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และให้รวมถึงเงื่อนไขหรือมาตรการเพิ่มเติมที่กำหนดไว้ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้วย (มาตรา 83)</p> <p>การแก้ไขเงื่อนไขในประทานบัตรทำเหมืองใต้ดินที่กำหนดขึ้นตามมาตรา 83 ให้นำบทบัญญัติในส่วนนี้มาใช้บังคับโดยอนุโลม โดยให้ถือการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีสิทธิตรวจสอบการทำเหมืองตามมาตรา 88 วรรคหนึ่ง เป็นการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียโดยทั่วไปตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 82 (มาตรา 85)</p> <p>ให้ผู้ประสงค์จะขอประทานบัตรทำเหมืองใต้ดินทำการปรึกษาเบื้องต้นกับผู้มีส่วนได้เสียเพื่อพัฒนาโครงการทำเหมืองใต้ดินของตน โดยให้ยื่นคำขอต่ออธิบดี</p>

ประเด็น	การทำเหมือง (ทั่วไป)	การทำเหมืองใต้ดิน
		<p>เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดประชุมปรึกษาตามขั้นตอนที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด²โดยผู้ประสงค์จะขอประทานบัตรเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย (มาตรา 86)</p> <p>ประกาศเพื่อกำหนดขั้นตอนการจัดประชุมปรึกษา อย่างน้อยต้องระบุถึงหลักเกณฑ์และขั้นตอน ดังต่อไปนี้ (มาตรา 86 วรรคสอง)</p> <p>(1) ความสมบูรณ์ของรายงานเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การปรึกษาจะต้องประกอบด้วยข้อมูลอันจำเป็นและประเด็นปัญหาโดยชัดเจน</p> <p>(2) <u>หลักเกณฑ์รับรองกลุ่มหรือองค์กรอันเกิดจากการรวมตัวของผู้มีส่วนได้เสีย และการได้มาซึ่งตัวแทนที่จะเข้าร่วมปรึกษาที่ครอบคลุมทั้งกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มผู้บริหาร และสมาชิกสภาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้มีสิทธิในที่ดินหรืออยู่อาศัยในเขตเหมืองแร่นั้น</u></p> <p>(3) องค์กรประกอบของคณะกรรมการจัดการประชุมปรึกษาเบื้องต้นซึ่งจะต้องมีตัวแทนราชการส่วนภูมิภาคที่เกี่ยวข้อง และสถาบันอุดมศึกษาของรัฐร่วมอยู่ด้วย</p> <p>(4) ขั้นตอนการประชุมปรึกษา รวมทั้งการประกาศเชิญโดยทั่วไปให้ผู้มีส่วนได้เสียส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุม การลงทะเบียนเข้าร่วมประชุม และระยะเวลาล่วงหน้าที่จะให้ผู้มีส่วนได้เสียตาม (2) ศึกษาข้อมูลตามสมควร</p>
การพิจารณาอนุญาตประทานบัตร	ผู้มีอำนาจอนุญาต การอนุญาตให้ทำเหมืองให้พิจารณาอนุญาตได้เฉพาะในพื้นที่ที่แผนแม่บทการบริหารจัดการแร่กำหนดให้เป็นเขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมืองมีความคุ้มค่าในทางเศรษฐกิจ และสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ในแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ และในกรณีนี้	

² โปรตดู ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง การจัดประชุมปรึกษาเบื้องต้นกับผู้มีส่วนได้เสียของผู้ประสงค์จะขอประทานบัตรทำเหมืองใต้ดิน พ.ศ. 2561

ประเด็น	การทำเหมือง (ทั่วไป)	การทำเหมืองใต้ดิน
	<p><u>แหล่งแร่ใดมีศักยภาพในการพัฒนา แต่เทคโนโลยีที่จะใช้ในการทำเหมือง และมาตรการป้องกันผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนยังไม่เหมาะสม ให้สงวนแหล่งแร่นั้นไว้จนกว่าจะมีเทคโนโลยี และมาตรการป้องกันผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนที่เหมาะสม ในกรณีการทำเหมืองที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนสูง ในการอนุญาตต้องกำหนดให้มีการจัดทำแผนพื้นที่กั้นเขตการทำเหมือง และจัดทำข้อมูลพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนด้วย (มาตรา 19 วรรคหนึ่ง)</u></p>	
<p>การต่ออายุประทานบัตร</p>	<p><u>ผู้ยื่นคำขอ</u> การยื่นคำขอต่ออายุและการอนุญาตให้ต่ออายุประทานบัตร ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด ซึ่งอย่างน้อยต้องกำหนดให้มีการประเมินผลการดำเนินการตามมาตรการป้องกันผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน เพื่อประกอบการพิจารณาการขอต่ออายุประทานบัตรด้วย (มาตรา 58 วรรคท้าย)</p>	
<p>การเฝ้าระวัง</p>	<p>มาตรา 67 เพื่อประโยชน์ในการควบคุมและเฝ้าระวังผลกระทบจากการทำเหมือง ให้รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศกำหนดให้การทำเหมืองในพื้นที่หรือชนิดแร่ใด ต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการควบคุมเฝ้าระวังผลกระทบจากการทำเหมืองซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้มีส่วนได้เสีย ตัวแทนผู้ถือประทานบัตร ผู้แทนกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสุขภาพ เพื่อตรวจสอบ ควบคุม และเฝ้าระวังผลกระทบจากการทำเหมือง โดยผู้ถือประทานบัตรต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของคณะกรรมการ</p>	<p>ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ออกประทานบัตรทำเหมืองใต้ดินรายใด ให้อธิบดีเรียกประชุมตัวแทนผู้มีส่วนได้เสียตามมาตรา 86 (2) เพื่อตกลงกำหนดตัวบุคคลผู้มีสิทธิตรวจสอบการทำเหมืองตามที่กำหนดไว้ในเงื่อนไขประทานบัตร (มาตรา 88 วรรคหนึ่ง)</p> <p>ให้ผู้ถือประทานบัตรนำเงินอุดหนุนในการจ้างผู้เชี่ยวชาญเพื่อช่วยเหลือผู้มีสิทธิตรวจสอบการทำเหมืองตามอัตราที่กำหนดไว้ในเงื่อนไขประทานบัตร มา</p>

ประเด็น	การทำเหมือง (ทั่วไป)	การทำเหมืองใต้ดิน
	<p>หลักเกณฑ์และวิธีการในการแต่งตั้งคณะกรรมการและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด</p> <p>ผู้ถือประทานบัตรมีหน้าที่ต้องปฏิบัติ ดังต่อไปนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>ฟื้นฟูสภาพพื้นที่การทำเหมืองตามแผนการฟื้นฟู การพัฒนา การใช้ประโยชน์ และการเฝ้าระวังผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชนในระหว่างที่มีการทำเหมืองและ</u> <u>หลังจากปิดเหมืองที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการแร่</u> (มาตรา 68 (8)) • วางหลักประกันการฟื้นฟูสภาพพื้นที่การทำเหมืองและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองตามที่คณะกรรมการแร่กำหนด และในกรณีการทำเหมืองประเภทที่ 2 และประเภทที่ 3 ต้องจัดทำประกันภัยความรับผิดชอบต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินของบุคคลภายนอกตามวงเงินที่คณะกรรมการแร่กำหนดด้วย ((มาตรา 68 (9))) • ต้องรายงานการทำเหมืองให้ถูกต้องตามความเป็นจริง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่อธิบดีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา (มาตรา 68 (12)) 	<p>วางไว้ที่กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีการกำหนดตัวบุคคลผู้มีสิทธิตรวจสอบ (มาตรา 88 วรรคสอง)</p> <p>เมื่อได้รับแจ้งสัญญาและรายละเอียดการว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญจากผู้มีสิทธิตรวจสอบแล้ว ให้อธิบดีจ่ายเงินค่าจ้างให้แก่ผู้เชี่ยวชาญได้ต่อเมื่อได้รับคำรับรองในรายงานจากผู้มีสิทธิตรวจสอบแล้ว (มาตรา 88 วรรคสาม)</p> <p>รัฐมนตรีประกาศกำหนดคุณสมบัติและวาระการทำงานของผู้มีสิทธิตรวจสอบ เงื่อนไขและวิธีการเพิกถอนผู้มีสิทธิตรวจสอบที่ประพฤติมิชอบโดยที่ประชุมตัวแทนผู้มีส่วนได้เสียตามมาตรา 86 (2) ลักษณะสัญญาว่าจ้างผู้มีสิทธิตรวจสอบ และระเบียบการเบิกจ่ายเงินค่าจ้าง (มาตรา 88 วรรคท้าย)³</p>

³ โปรดดู ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง การกำหนดคุณสมบัติ วาระการทำงาน เงื่อนไข และวิธีการเพิกถอนผู้มีสิทธิตรวจสอบการทำเหมืองใต้ดิน ลักษณะสัญญาว่าจ้างผู้มีสิทธิตรวจสอบ และการเบิกจ่ายเงินค่าจ้าง พ.ศ. 2561

ประเด็น	การทำเหมือง (ทั่วไป)	การทำเหมืองใต้ดิน
	<p>ในกรณีที่สภาพสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป <u>ผู้ออกประทานบัตรมีอำนาจ</u> กำหนดให้มีการปรับปรุงแผนการฟื้นฟู การพัฒนา การใช้ประโยชน์ และการ <u>เฝ้าระวังผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนตาม (8) และปรับปรุงการวางหลักประกันตาม (9) ให้สอดคล้องกับแผนที่มีการปรับปรุงใหม่ได้ (มาตรา 69 วรรคท้าย)</u></p>	
<p>การตรวจสอบและ เยียวยา</p>	<p>ภายใต้บังคับมาตรา 129 และมาตรา 130 เมื่อมีผู้ร้องเรียนหรือปรากฏว่า การทำเหมืองของผู้ถือประทานบัตรใดเกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือสุขภาพของประชาชนและไม่อาจหาข้อยุติได้ ให้อธิบดีหรือเจ้าพนักงาน อุตสาหกรรมแร่ประจำท้องที่เสนอให้คณะกรรมการแร่หรือคณะกรรมการ แร่จังหวัด แล้วแต่กรณี พิจารณาเพื่อสอบหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยโดย รวดเร็วและเป็นธรรมตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด (มาตรา 69 วรรคหนึ่ง)</p> <p>ในกรณีที่ปรากฏผลจากการสอบหาข้อเท็จจริงว่าผลกระทบต่อคุณภาพ สิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนเกิดจากการทำเหมือง ให้ คณะกรรมการแร่หรือคณะกรรมการแร่จังหวัดมีคำสั่งเป็นหนังสือแจ้งให้ผู้ ถือประทานบัตรดำเนินการเยียวยาผลกระทบภายในระยะเวลาที่กำหนด การอุทธรณ์ไม่เป็นเหตุให้ทุเลาการบังคับตามคำสั่งของคณะกรรมการแร่หรือ คณะกรรมการแร่จังหวัดตามวรรคสอง (มาตรา 69 วรรคสอง)</p> <p>ในกรณีที่<u>ผู้ถือประทานบัตร</u>ไม่ฟื้นฟูสภาพพื้นที่การทำเหมืองตามแผนการ <u>ฟื้นฟู การพัฒนา การใช้ประโยชน์ และการเฝ้าระวังผลกระทบต่อคุณภาพ สิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน</u>ในระหว่างที่มีการทำเหมืองและ <u>หลังจากปิดเหมืองที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการแร่ หรือไม่</u> <u>เยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมือง ให้กรมอุตสาหกรรมพื้นฐาน</u></p>	

ประเด็น	การทำเหมือง (ทั่วไป)	การทำเหมืองใต้ดิน
	<p>และการเหมืองแร่ นำเงินจากหลักประกันหรือค่าสินไหมทดแทนจากการประกันภัยที่ผู้ถือประทานบัตรวางไว้ มาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และแจ้งให้ผู้ถือประทานบัตรนำหลักประกันมาวางหรือจัดทำประกันภัยให้ครบถ้วนตามเดิมภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง (มาตรา 70 วรรคหนึ่ง)</p> <p>ในกรณีที่หลักประกันหรือค่าสินไหมทดแทนจากการประกันภัยไม่เพียงพอ ผู้ถือประทานบัตรต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนที่ขาด (มาตรา 70 วรรคสอง)</p> <p>ในกรณีที่ผู้ถือประทานบัตรได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ผู้ออกประทานบัตรกำหนดหรือได้ฟื้นฟูสภาพพื้นที่การทำเหมืองตามแผนฟื้นฟูครบถ้วนหรือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแล้ว ให้คืนหลักประกันส่วนที่เหลือนั้นแก่ผู้ถือประทานบัตร (มาตรา 70 วรรคสาม)</p> <p>ในกรณีที่ผู้ถือประทานบัตรไม่วางหลักประกันหรือจัดทำประกันภัยตามหรือไม่นำหลักประกันมาวางหรือจัดทำประกันภัยให้ครบถ้วนตามเดิมภายในกำหนดเวลาโดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้ผู้ออกประทานบัตรมีคำสั่งเพิกถอนประทานบัตร (มาตรา 70 วรรคท้าย)</p>	

หมายเหตุ มีการตัดทอนข้อความตามกฎหมายบางส่วนให้มีความกระชับ